

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Polgári Jogi Tanszék

SZAKDOLGOZAT

A zeneművek szerzői jogi szabályozása egy zeneszerző szemszögéből

Dr. Faludi Gábor
egyetemi docens

Schwertner Nikolett Beatrix
Jogász képzés
Nappali tagozat
2013

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	3
2. A zeneművekről általánosságban.....	5
2.1. A zenemű zeneelméleti fogalma.....	6
2.2. A zenemű fogalma az Szjt.-ből levezetve.....	8
2.3. Egyéniség és eredetiség	9
3. A szerzői jogviszony alanyai	12
3.1. A jogosultak köre.....	12
3.1.1. A zeneszerző státusa	13
3.1.2. A szerzőtársak státusa	15
3.1.3. A szerzői jogi jogutód.....	17
3.2. A felhasználók, mint kötelezettek.....	20
4. A szerzői jogi védelem keletkezése	21
4.1. A mű létrejötte	21
4.2. A zeneművek nyilvántartása.....	22
4.2.1. Önkéntes műnyilvántartás a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalánál	23
4.2.2. Műjegyzék az Artisjusnál	24
4.3. A zeneművek védelmi ideje.....	26
5. A szerző jogosultságairól általában	31
5.1. A szerző személyhez fűződő jogai.....	31
5.2. A szerzőt megillető vagyoni jogok	34
6. A zeneművek felhasználási szerződésai	40
6.1. A zeneszerző által kötött egyedi felhasználási szerződések	44
6.1.1. A felhasználási szerződések általános szabályai	45
6.1.2. A kiadói szerződésre vonatkozó különös részi szabályok	47
6.2. Az Artisjus által kötött felhasználási szerződések.....	48
6.2.1. Megbízási szerződés az Artisjus részére.....	50
6.2.1.1. A megbízás terjedelme.....	50
6.2.2. Az Artisjus által kötött felhasználási szerződésekre vonatkozó szabályok ..	52
7. A zeneműveken fennálló szerzői jogok sérelme.....	54
7.1. Polgári jogi jogérvényesítés.....	54
7.1.1. Vitarendezési lehetőségek.....	55
7.1.2. Bírósági eljárás	57
7.1.3. Végrehajtás, kikényszerítés	59
7.2. Büntetőjogi jogérvényesítés.....	60
8. Összegzés és konklúzió	63
9. Irodalomjegyzék	65

1. Bevezetés

*„...a zene, ha érthetetlen nyelv is a logika
törvényei szerint, saját magát jobban magyarázza,
mint ahogy azok a törvények tehetnék.” (R. Wagner)*

A dolgozatom témája a zeneművekre vonatkozó hazai hatályos szerzői jogi szabályozás, melyet a zeneszerzők szemszögéből fogok vizsgálni. A témaválasztás alapjául az a felismerés szolgált, mely szerint a zeneszerzők, (közülük főként a pályakezdő fiatalok) nehezen igazodnak el a rájuk és az alkotásaikra vonatkozó szabályok között, mert nincsenek kellőképpen ismeretében annak a szabályrendszernek, ami az általuk létrehozott alkotásra és a végzett tevékenységre vonatkozik. Ennek jelentőségét kiemelve előrebocsátandó, hogy a zeneművek alkotói – csak úgy, mint az írók, festők a szó klasszikus értelmében – művészi beállítottságú emberek, akiknek idejük és szellemi életük meghatározó részét a szerzői tevékenység tölti ki különösen, ha azzal hivatásszerűen foglalkoznak. Emellett jelentős anyagi, szellemi ráfordítást, akár nehézséget jelent számukra a jogi szabályozás részleteivel megismerkedni, amelyet a jogi nyelvezet megértésén túl, a zene objektív alapokon nyugvó szabályozása szintén nehezít. Az olykor elkeseredett hangvételű, illetőleg a szerzői jogot vagy a jogdíjfelosztás rendszerét a szerzők érdekeivel ellentétes szabályozásként láttató nézőpontok nem csak a komplex, nehezen átlátható szabályozásnak tudható be, hanem annak is, hogy véleményem szerint nem biztosított a szerzők számára kellő mértékben az eligazodás és az informálódás lehetősége e területen. Ehhez hozzájárulhat az is, hogy eddig nem született olyan a zeneműveket előtérbe helyező munka, mely a jogkereső zeneszerzők segítségére lehet, akár a műveinek felhasználásakor, akár egy jogvita esetén felmerülő kérdésekkel kapcsolatban. A fentiek alapján részben a téma a feldolgozatlansága, részben pedig a szerzőkért és műveikért való személyes felelősségérzet hatására döntöttem a mellett, hogy bemutatom a zeneszerzők műveinek „életét”, kezdve az alkotás szerzői jogi védelmének keletkezésétől a felhasználásokon át, érintve a zeneművek védelmi idejének leteltéig felmerülő kérdéseket, pótolva ezzel a zeneművek szabályozását központi kérdésként tárgyaló munkák hiányát.

A szerzői művekre vonatkozó általános jogi szabályozás szolgált a kutatás kiindulási alapjául, hiszen kifejezetten a zeneművekkel kapcsolatos szakirodalom nem állt rendelkezésemre. Elsődleges forrásanyagként a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényünket (a továbbiakban: Szjt.) – mely valamennyi szerzői műre együttesen határozza meg szabályait –, továbbá a szerzői jogot műfaji specifikáció nélkül tárgyaló, az általános szabályokat ismertető munkák nyújtottak nélkülözhetetlen alapot. Ezeket az általános szabályokat a másodlagos forrásként fellelhető zeneművekre vonatkozó bírói gyakorlat, valamint a Szerzői Jogi Szakértő Testület (a továbbiakban: SZJSZT) által megfogalmazott szakvélemények tanulmányozásával egészítettem ki. Ezekon túl az Artisjus Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület belső szabályzataiból váltak megismerhetővé és feldolgozhatóvá a zeneművek közös jogkezelésére vonatkozó szabályok.

A dolgozat megírásakor egy olyan összefoglaló, elemző munka elkészítését tűztem ki célul, melynek a zenei alkotások állnak a fókuszpontjában. A szabályozás ismertetése során a zeneszerzőkben felmerülő kérdések megválaszolására törekszem, a munkámban felhívom a figyelmet a jogalkalmazás gyakorlati nehézségeire, valamint igyekszem tanácsokkal ellátni az esetleges szerzői minőséget betöltő Olvasót, s valamennyi a téma iránt érdeklődőt. Mivel a zeneművekre vonatkozó jogi szabályozás rendkívül szerteágazó (gondoljunk csak a szerzői jogi felhasználási módok sokszínűségére), ezért fontosnak találtam a szerzői jogi szabályozás rendszerét és alapelveit ismertetni. A részletszabályok kibontására abban az esetben vállalkoztam, ha a szabályozás közvetlenül a zeneszerző személyét, művei nyilvántartását vagy felhasználását érinti. Felépítését tekintve a dolgozat a zeneszerzés folyamatának mérföldköveit mutatja be. Kezdetben a létrejött művek védelmét, nyilvántartását részletezem, valamint a szerzőhöz és művéhez kapcsolódó jogokat szemléltetem, majd a későbbiekben már annak lehetünk tanúi, hogy a zeneművek miként kelnek önálló életre, s függetlenednek a szerzőiktől a felhasználás során, végül felvázolom, milyen igényekkel élhet a szerző egy esetleges jogsértés következtében.

Függetlenül attól, hogy a szerzők az anyagi haszonszerzés céljával vagy a művészi énüknek kifejeződésre juttatásával alkotják meg műveiket, s eltekintve attól is, hogy milyen minőségű műveket hoznak létre, egyaránt fontos számukra az alkotásuk jogi védelmének érvényre jutása. Kimondatlanul is alapelvárásuk, hogy szerzeményeik (jogszerű/jogellenes) felhasználása után jogdíjra legyenek jogosultak, s az fizetségként megillessze őket, hiszen szellemi tevékenységük zeneművek formájában válik

társadalmunk kulturális építőelemévé, és koncertek vagy közvetítések útján a közönség széles köreihez eljuttatják mondanivalójukat. A zene azonban a sokszínűség jegyében időről-időre minőségi értékelésen megy keresztül, ugyanis rendszerint születnek olyan alkotások, melyek művészeti igényessége megkérdőjelezi a szerzői jogi védelemre való érdemességét. Ezekben az esetekben a jog olyan feloldhatatlan ellentétet találja szemben magát, amelyet szabályozási eszközének tárházával nem tud szubjektíven megítélni s arra megoldást találni, ezért az objektív alapokra helyezi a zeneművek védelmét. S ahogy azt Richard Wagner találóan megfogalmazta, a zene világa annyira meghatározhatatlan a logika számára, s így a jog szabályai számára is, hogy a törvények sem tudják azt megfelelően körülírni. Azonban az évszázadokra visszamenő szerzői jogi szabályozásunk ezt mégis megkísérli, s a továbbiakban a mára kifejlődött zenei szerzői jog megismerésének élményét igyekszem megosztani az Olvasóval.

2. A zeneművekről általánosságban

A dolgozat elején elengedhetetlennek tartom, hogy közelebbről is megvizsgáljuk magát a szerzői jogi oltalom tárgyát, a zeneművet. Véleményem szerint ez azért fontos, mert minden emberben – például születési helye, műveltsége, képzettsége stb. folytán – más kép alakult ki a zenéről, más stílusirányzatokon szocializálódott, ezért mikor szóba kerül a zene, mint fogalom, akkor ez az egyéneknél különböző tartalommal jelenik meg. Van, aki klasszikus zenét hallgat, van olyan, aki jazzt vagy éppen a kereskedelmi rádiókban listázott könnyűzenét, emiatt számukra az általuk kedvelt művek alkotják az „egyedi zenefogalmat”. A zene rendkívül szubjektív, nehezen értékelhető és osztályozható műfaj, melynek kifejeződése az évszázadok során folyamatosan változott az adott korszak aktualitásainak, „divatjának” megfelelően, azonban az mindig közös volt bennük, hogy szerzőjük a megalkotott művel üzenetet kívánt továbbítani. Megüzenni például egy érzelmi állapotát, gondolatvilágát, ugyanakkor a zeneszerző azt is egyfajta üzenetnek szánja, mikor megmutatja, hogy egy gépbe táplált algoritmussal vagy mindösszesen négy akkordból felépülő mű is könnyedén létrehozható és sikerre vihető. Ezt a szubjektív világot most a jog szabályrendszerén át fogom megismertetni. Látni fogjuk, mely alkotói ponttól válik egy dallam vagy akár egy zenei motívum ötletből zeneművé, valamint milyen kritériumoknak kell a zeneszerző által megkomponált műnek megfelelnie ahhoz, hogy jogilag védelmet élvezzen az alkotása. Univerzális zenemű fogalom ugyan nem létezik, azonban számos körülírást,

fogalomszerű meghatározást találhatunk. Egyesek a hangok és a csend váltakozását tartják a zene jellemzőjének, mások a művészi kifejeződési formát helyezik előtérbe, de a tudatos szerzői tevékenység és a szellemi tartalom kifejeződése is megfogalmazódik kritériumként.¹

A következőkben látni fogjuk, ahogy ezek a szerzők és a felhasználók által fontosnak vélt feltételek mind érdektelenné válnak a jog értékrendszere számára, ugyanakkor az is kiderül, mi az az egyedüli kritérium ezekkel szemben, amit a jogi szabályozás elvár a zeneszerzők műveitől.

2.1. A zenemű zeneelméleti fogalma

A zeneelméleti szakirodalomban nem lelhető fel egyetemes, általánosan elfogadott zenemű fogalom. Ezt egyfelől az magyarázhatja, hogy a zene annyira szerteágazó, szövevényes és megfoghatatlan egység, amit nem lehet szavakkal körülhatárolni, keretek közé szorítani. Másfelől pedig a szubjektivitásából adódóan minden szerző és minden befogadó másként vélekedik a zenéről, eltérő ízlésvilággal rendelkezik, ami megnehezíti a fogalomalkotást. Ugyanakkor léteznek olyan kritériumok, melyeknek nem árt, ha megfelel egy zeneszerző műve. A Zenei Lexikon „Mű” meghatározása támpontokat adhat egy szerzőnek a zeneszerzés során arra vonatkozólag, hogy milyen jellemzők várhatók el egy szerzeménytől. Eszerint a zenemű „a zenében elsősorban az *írásban rögzített (1), önmagában zárt (2), időtálló (3), többszólamú (4)* kompozíció, amely egy *szerző individuális alkotása (5)*.”² A fogalmat öt elem alkotja, azonban ezek közül csupán egyet nem lehet sem zeneileg, sem jogilag megkérdőjelezni, azt, hogy a mű egy szerző individuális, személyes alkotása. A jog mindössze ezt az utolsó elemet tekinti releváns követelménynek, ez jelenik meg áttételesen az Szjt.-ben is. Ezt követően vessük össze az ismertetett fogalom elemeit az Szjt. vonatkozó szabályaival.

1. A fogalmi elemeket végigtekintve az elsővel kapcsolatosan megállapíthatjuk, hogy a jog nem követeli meg egy zenei műtől, hogy az írásban rögzített legyen. Gondoljunk itt például a folklór megjelenésére, a népdalokra, melyek történelmünk során spontán keletkeztek, s közösség erejének köszönhetően századokon át szájhagyomány útján maradtak fent, míg hazánkban a XX. század elején Kodály Zoltán és Bartók Béla összehangoltan meg nem kezdték a népdalok összegyűjtését, felvételen való rögzítését, majd azok lejegyzését zenei kottákban. Bár szerzői jogi oltalomban nem részesülnek a

¹ <http://zenestilus.netlap.net/>

² Brockhaus Riemann: *Zenei lexikon* - II. kötet – Zeneműkiadó, Budapest, 1983., p. 599. A számozás a dolgozat szerzőjétől származik.

népdalok – tekintettel a szerzők ismeretlen voltára³ –, azonban az írásbeliség elmaradása nem gátolta meg a népi dallamokat abban, hogy zeneműként tartsuk őket számon. A példaként felhozott népdalok esetében sem az írásbeliség hiánya okozza a védelem hiányát, hanem a szerzők ismeretlensége. Ugyanakkor a rögtönzött formában létrejött és előadott művek, mint például a jazz improvizatív megszólalásai is szerzői műnek minősülnek, noha leggyakrabban nincsenek írottan lejegyezve éppen az eseti és az előadás hangulati tényezőinek alakulása miatt. Az írásbeli vagy például a hangfelvételen történő rögzítettség ahhoz viszont szükséges, hogy a zenemű kiadható legyen, azaz többszörözésre és terjesztésre alkalmas formát öltson.

2. A fogalom második kritériumát, az önmagában zártságot, befejezettségként értelmezhetjük, azonban a zenei mű jogi védelméhez nem szükséges a lezártág. Nem állíthatjuk feltétlenül azt, hogy egy komolyzenei darab vagy akár egy könnyűzenei dal akkor alkot kerek egészet, zeneileg és esztétikailag értékelhető egységet, ha azt a stílusérzetnek megfelelően le is zárja a mű szerzője. Hiszen előfordulhat, hogy a befejezésre vonatkozólag a zeneszerző improvizációra ad utasítást a kottában, azt az előadó kreativitására bízva, ami az egyik előadó esetében eltérő befejezést eredményez, mint a másikéban. Ezért a mű minden esetben a realizálása és nem az alkotása során válik egyértelműen lezárt egységgé.

3. Az időtállóságot is külön kiemeli a Lexikon fogalmi meghatározása. A művek tartósságát, úgymond az időmúlás kiállását nagyon nehéz megítélni, különösen azért, mert általában évek szükségeltetnek a kérdés megállapításához. A tartósságot meglátásom szerint a mű iránti érdeklődés szempontjából célszerű megközelíteni. Ha egy postumus művet a nyilvánosságra hozatala után sem kezdenek felhasználni, akkor a mű megszületésének pillanatában az időtállóságot nem lehet értelmezni, noha a megkomponált szerzemény már a létrejöttének pillanatában zeneműnek minősül. Ezért véleményem szerint ez egy meglehetősen szubjektív megközelítése a szerzői műveknek, amiben az is szerepet játszik, hogy a tartós keresletet a mű felhasználása iránt manapság egyre inkább nem a zenemű minősége, zeneművészeti értékessége határozza meg, hanem annak az eladhatósága.

4. A többszólamúság feltételét tekintve jogosan merül föl Scholz Ildikó munkájában az a kérdés,⁴ mely szerint az egyszólamú művek nem minősülnek zeneműnek? Vélhetően

³ Szjt. 1. § (7)

⁴ Scholz Ildikó: *Eredetiség és átdolgozások a zeneművek körében* – In: Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 6. évfolyam, 3. szám.

úgy találta a fogalom megalkotója, hogy az egyszólamú ének vagy hangszeres játék nem tölthető meg olyan tartalommal, zenei mondanivalóval, mint amellyel a már kétszólamú zongoradarab, vagy az a capella kórusmű rendelkezik. Minden esetre ez is egy vitatható feltétel a zeneművekkal szemben.

5. Végül az utolsó kritérium látszik részben összhangban állni a hatályos szerzői jogi törvényünk kitételével a műfogalmat illetően, ugyanis kiköti, hogy a zeneműnek a szerző individuális alkotásának kell lennie.⁵ Ennek azért van jogi relevanciája, mert a szerzői művek legjelentősebb ismertetőjegyét, az egyéni-eredeti jelleget ez a megfogalmazás próbálja lefedni, melynek értelmében a szerzeményeknek olyan tartalmat kell hordozniuk – műfaji sajátosságoktól és stílusjegyeiktől függetlenül –, amik képesek megjeleníteni a szerző egyéniségét, személyiségét, és megkülönböztethető valamennyi addig megalkotott zeneműtől azáltal, hogy a szerző önálló, eredeti zenei gondolatait önti művi formába. A muzikológiai individualitás azonban lehet, hogy magasabb szintű, esztétikai tartalommal is bíró követelményt jelent, mint a szerzői jogi, amelyből ki van zárva az esztétikai minősítés, s elegendő a szolgai másolás hiánya.

Képtelenség lenne a jog eszközeivel a fenti zenei szempontok érvényesülésére szabályozást felállítani, így a jog egy meghatározott szabályrendszer kialakításával „tesz rendet” azon muzikológiai elvárások között, melyeket a zeneszerzők és a zenevilág állít fel. Eltávolodva a zeneelméleti meghatározástól vizsgáljuk meg a továbbiakban, hogy a jog milyen feltételeket támaszt a szerzői művekkel, így a zeneművekkal szemben.

2.2 A zenemű fogalma az Szjt.-ből levezetve

A szerzői jogi törvényünk tárgyi hatálya kiterjed a védelemben részesített irodalmi, tudományos és művészeti alkotásokra.⁶ A dolgozat szempontjából a releváns csoportot a művészeti alkotások köre jelenti, melyen belül a törvény a leggyakrabban előforduló műtípusok között külön nevesíti a zeneműveket. Az Szjt. két különálló csoportot jelöl meg a zeneművek körében, egyfelől a *színpadra szánt zenés színműveket* (pl. musicalek, operák, operettek)⁷, másfelől pedig a *nem színpadra szánt zeneműveket*, melyek rendelkezhetnek szöveggel (pl. egy populáris dal esetében), de anélkül is védelmet

⁵ Szjt. 1. § (3)

⁶ Szjt. 1. § (1)

⁷ Szjt. 1. § (2) d)

élveznek (pl. instrumentális darabok).⁸ Az Szjt. ezt a két csoportot nevesíti zeneműként, melyekkel szemben az egyetlen kívánalom az egyéni-eredeti jelleg megléte, így most vegyük górcső alá e tulajdonság tartalmát.

2.3. Egyéniség és eredetiség

Az Szjt. 1. § (3) bekezdésében határozza meg azt az elemi feltételt, amely alapján a legtöbb esetben megállapíthatóvá válik, hogy a zeneszerző műve oltalmat érdemlőnek minősül-e. A törvény kimondja, hogy „az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó *egyéni-eredeti jellege* alapján illeti meg” a védelem. A műveknek ez az egyéni jellege az egymástól való megkülönböztetőségre utal, melyhez minden esetben szorosan kapcsolódik a szerző személyisége. Hiszen egy zenei darab akkor lehet egyéni jegyek birtokosa, hogyha az alkotója saját belső individuumát, kreatív alkotó készségét, hangszerelési tárházát jeleníti meg a műben. Az eredetiség szempontjából az újdonság a meghatározó tényező, melyet akkor képvisel egy dal, ha az a szerző sajátos alkotása. Megtévesztő lehet az „újdonság” megfogalmazás, de a műnek „nem objektíven kell újnak lennie, hanem szubjektíven, a mű alkotója szemszögéből” kell eltérést mutatnia.⁹ Ezt továbbgondolva megállapítható, hogy azért nem fontos egy zenei alkotás objektív újdonság tartalma, mert minden szerző a saját hangzásvilágát vagy jellemző zeneszerzési technikáját alkalmazva írja meg zeneművét, ezért fogalmilag kizárt, hogy két azonos dal szülessen két különböző szerzőtől. Ténylegesen újat azért is különösen nehéz alkotni – főleg a XXI. században –, mert a zenetörténet során a különböző stílusok is egymásból építkeztek, a kulturális örökségből merítettek, valamint a zeneszerzők is hatással voltak kortársaikra és követőikre. Akik zeneszerzővé válnak, ők leggyakrabban, de nem jellemzően tanultak zenélni, több hangszeren is tudnak játszani, így elkerülhetetlen, hogy ne jelenjen meg művészetükben az a dallamiság, szerkesztettség, amelyet már korábban elsajátított a korábbi szerzők zenéjét előadva. A zeneszerzőknek azonban úgy kell új műveket létrehozniuk, hogy azokban a saját egyéniségükre jellemző vonások legyenek dominánsak, még ha nem is kifejezetten könnyű az eddig kialakult műfajok stílusjegyeinek kombinálásával lehet újat

⁸ Szjt. 1. § (2) e)

⁹ Lontai – Faludi – Gyertyánfy - Vékás: *Szerzői jog és iparjogvédelem* – Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2012., 42. o.

létrehozni.¹⁰ Viszont jegyezzük meg, a műnek *szubjektíven, a szerző viszonylatában kell újnak lennie*.

Az Szt. 1. § (3) bekezdésének második fordulata egy garanciális jellegű szabályt fogalmaz meg, mellyel biztosítja minden – a fentiek értelmében – zeneműnek minősülő alkotás szerzői jogi védelmét, függetlenül annak mennyiségi, minőségi és esztétikai jellemzőitől, valamint azoktól az értékítéletektől, melyek az alkotás színvonalát minősítik. Azért van ennek nagy jelentősége, mert mint azt az előbbiekben láthattuk, számos műfajú és a legkülönbözőbb ízlésvilágot felvonultató zenemű jön létre napjainkban is, s ez a szabály biztosítja a védelmet valamennyi egyéni-eredeti jelleget magán viselő műnek, tekintet nélkül annak esztétikai megítélésére.

A fentieket támasztja alá az SZJSZT véleménye, mely kimondja, hogy a szerzői jogi védelemnek a mű „egyéni, eredeti jellegén kívül más feltétele nincs és nem is lehet”.¹¹ Noha a zenemű fogalma már a XIX. század óta annak egyszerűségét (eredetiségét) és filozófia tartalmasságát hangsúlyozza,¹² számunkra az SZJSZT ezen megállapítása nem csak kizárólagosan meghatározó jelentőségű, hanem kvázi *bináris kódként alkalmazandó*. Ennek értelmében amennyiben fellelhető a zeneszerző szerzeményében az egyéni-eredeti jelleg, akkor az védelemben részesül, viszont ha ezzel a tulajdonsággal nem rendelkezik a mű, az esetben nem illeti meg a szerzői jogok összessége. Az azonban mindenképpen elvárható az individuális alkotástól, hogy az „ne legyen más mű szolgálai másolása”.¹³ Ezt a legelemibb, legalapvetőbb elvárásként állítjuk a zeneszerző alkotásával szemben.

Annak érdekében, hogy egyértelműen eldönthető legyen a mű oltalomra való érdemessége, a zeneszerzőnek tanácsos figyelmet kell fordítania a dal szerkesztésére, formázására is, hiszen a törvény kimondja: nem lehet tárgya a szerzői jogi védelemnek sem ötlet, sem más elv vagy elgondolás.¹⁴ Ez a szabály azért különösen érdekes a szellemi alkotások, így a zeneművek körében, mert azok először jellemzően mindig a szerző képzeletében szólnak meg és csak azután jelennek meg *fizikailag érzékelhető*

¹⁰ A zenészek, zenét tanulók gyakran kifejezetten azzal az indíttatással vásárolnak hangszert vagy kiegészítő technikai felszereléseket (gitár pedálokat, software-eket), hogy kedvenc zenekaruk, stílusuk hangzását ők is meg tudják otthon szólaltatni. Ez azonban még inkább csökkenti a zenélés, alkotás eredetiségének valószínűségét.

¹¹ A cím szerzői jog védelme – SZJSZT 11/2011.

¹² Brockhaus Riemann: *Zenei lexikon* - II. kötet – Zeneműkiadó, Budapest, 1983., 599. o.

¹³ Lontai – Faludi – Gyertyánfy – Vékás: *Szerzői jog és iparjogvédelem* – Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2012., 45. o.

¹⁴ Szt. 1. § (6)

formában. A zeneszerzés kezdeti fázisában a szerző már a megszólaló hangszereket, a ritmust, a dallamot is kialakítja belső hallással, s attól a ponttól kezdve, mikor ezt a zenei gondolatot, „gondolatszövedéket” írásban vagy technikai eszközzel rögzíti, felismerhetővé teszi, akkor válik majd a dalrészlet védelem tárgyává, hisz már formailag azonosítható zenei gondolatnak lesz tekinthető. Ez igazolja azt, hogy egy „formába öntött gondolat” is részesül szerzői jogi oltalomban.¹⁵ A zeneművek esetében ötletnek minősülnek a hangok, az akkordok és az azokból épülő akkordmenetek, melyek önmagukban nem esnek védelem alá, ezért azokat a zeneszerző szabadon kombinálhatja. Az ezekből keletkező, formát öltő zenei kifejeződések egyedisége azonban már megalapozza a zenemű(részlet) védelemre érdemességét.

A SZJSZT egy megkeresés kapcsán abban a kérdésben foglalt állást, hogy a techno zene készítőjét megilleti-e a szerzői jogi védelem.¹⁶ Mivel az ügy a ma hatályos szerzői jogi törvényünk hatályba lépését követő évben került a testület elé, az még csak a korábbi törvény alapján kialakult bírói gyakorlatra tudott hivatkozni, tekintettel arra, hogy az 1969. évi III. törvény (a továbbiakban: régi Szjt.) tárgyi hatálya megegyezett a ma hatályos törvényünkével. Ennek okán az SZJSZT megállapította, hogy egy mű (ez esetben általánosan a techno zene), akkor részesül szerzői jogi védelemben, ha az egyéni-eredeti alkotásnak minősül. Bár a techno nem tartozik a széles körben kedvelt, elismert zenei műfajok közé, ettől függetlenül a művek színvonala, a rájuk vonatkoztatott értékítélet, nem képezheti akadályát szerzői jogi védelemnek. A fentiekből következően a testület megerősítette, hogy ahogy a régi Szjt. hatálya alatt, úgy ma is minden zenemű tárgyát képezi a szerzői jogvédelemnek.

Nem könnyű megítélni egyes esetekben, hogy az egyéni-eredeti jelleg megtalálható-e az egyes dalokban, darabokban. A szerző egyéniségére jellemző jegyek meglétét ezért mindig esetenként, annak összes körülményére tekintettel kell vizsgálni, s végül az ítélkezési gyakorlat, valamint az SZJSZT szakvéleményei határozzák meg az egyéni-eredeti jelleg mibenlétét.

Az Szjt. szerzői művekre vonatkozó szabályainak áttekintése után, azokat a zenei művekre értelmeztük. Mindennek összefoglalásaként megállapítható, hogy a

¹⁵Lontai – Faludi – Gyertyánfy – Vékás: *Szerzői jog és iparjogvédelem* – Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2012., 43. o.

¹⁶A techno zene szerzői jog védelme – SZJSZT 43/2000.

zeneművek, olyan egyéni-eredeti jelleggel bíró szerzői művek, melyek egyrésztől tartalmilag magukon hordozzák a zeneszerző zenei szemléletét, másrésztől pedig a külvilág számára érzékelhető, rögzített formában jelennek meg. A következő részben azt fogjuk áttekinteni, hogy a jog által meghatározott kritérium alapján létrejött zeneművek milyen jogviszonyt keletkeztetnek.

3. A szerzői jogviszony alanyai

A szerzői jogviszony jellegét tekintve abszolút szerkezetű, a *jogosulti pozícióban kizárólagosan a szerző állhat, míg a kötelezett a jogosulton kívül bárki lehet.*¹⁷ A zeneszerzőt megilleti a művén fennálló szerzői jogok összessége, mellyel az Szjt. keretein belül szabadon rendelkezhet, ugyanakkor a vele szemben levő kötelezetteknek tiszteletben kell tartani a szerző és alkotásának szoros viszonyát. A zeneszerző a szó klasszikus értelmében művész, akinek képessége van arra, hogy a benne rejlő érzéseket és gondolatokat a zenén keresztül kifejezze, s így eljuttassa az emberekhez. Minthogy a jog számára nem bír relevanciával a művészi érték kifejeződésének mértéke, csupán az egyéni-eredeti jelleg megléte, úgy szem előtt kell tartanunk azt is, hogy a törvény alapján a zenei képzettség, a művészi és igényes tartalom kifejeződésének hiányában is szerzőnek tekintjük a művek alkotóit. A továbbiakban vizsgáljuk meg, hogy ki minősül egy zenemű szerzőjének, s kik azok a jogosultak, akik azonos pozícióban állhatnak vele egy felhasználási szerződés megkötésekor.

3.1. A jogosultak köre

A létrejött mű felhasználására kötött felhasználási szerződések jogosultjai legáltalánosabb esetben a zeneszerzők vagy közös mű esetén a szerzőtársak, valamint halálukat követően a jogutódjaik. Mivel a zeneszerzőkre vonatkozó szabályok vizsgálata áll a dolgozat középpontjában ezért a továbbiakban az ő viszonyukat fogom bemutatni. Mindemellett szükségesnek tartom azért megemlíteni azok körét is, akik a megfelelő körülmények fennállása esetén jogosultak a szerző nevében, vagy saját nevükben szerződést kötni, illetőleg szerzői jogsértés esetén képviselőjükben fellépni. A jogosultak körébe tartozik az Artisjus, mint a zenei és irodalmi szerzői jogok közös

¹⁷ Lontai – Faludi – Gyertyánfy – Vékás: *Szerzői jog és iparjogvédelem* – Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2012., 61. o.

jogkezelő szerve, valamint a művészeti ügynökségek.¹⁸ Az ügynökségek megbízása azonban általában csak arra terjed ki, hogy a szerző képviselőjében szerződést kössenek. Az ún. „kisjogos” felhasználások körében a közös jogkezelő szerv, míg a színpadra íródott ún. „nagyjogos” zeneművek esetében gyakran az ügynökségek látják el a jogosítást, a jogszerű felhasználások engedélyezését. Mindezekről majd a 6. pontban fogok részletesen szólni, most viszont térjünk ki arra, ki lehet egy dal szerzője, s milyen pozíciót tölt be a szerzői jog rendszerében.

3.1.1. A zeneszerző státusa

Az Sztj. vonatkozó rendelkezésének értelmében szerzőnek tekintjük azt, aki a zeneművet megalkotta, őt illeti meg a szerző státusa, valamint az abból fakadó szerzői jog.¹⁹

Kiindulási pontként vegyük az alkotás folyamatát, mely a zenei ötlet megszületésétől, a tervezésen és a komponáláson át, a mű(részlet) megszólaltatásáig, rögzítéséig tart. Akik ebben a processzusban, akár szakaszosan is, de alkotó módon részt vesznek, őket szerzőnek tekintjük. Nem szükséges tehát, hogy a zeneművet annak kezdetétől a végéig egy szerző hozza létre; akik a mű megalkotásának fantáziadús részesei, azok szerzőjévé válnak a műnek. Fontos megjegyezni, hogy a befejezettség ez esetben sem befolyásolja a szerző státusát, hiszen a már megalkotott, elkülöníthető dalrészlet vonatkozásában az adott a szerző jegyzi a művet.

Az Sztj. kifejezetten nem mondja ki, de alapelveként tartjuk nyilván, hogy a szerzői jog csak *természetes személyt* illethet meg. Azon egyszerű oknál fogva, mert a mű alapfeltételéül állított egyéni-eredeti jelleget kizárólag egy érzelm és gondolat kifejezésére, alkotó tevékenységre képes magánszemély tudja biztosítani egy műnek, saját kreativitása és kivitelező készsége által. Ezekkel a tulajdonságokkal egy jogi személy nem bírhat, így például ha egy televízió-szervezet megrendelésére készülnek az egyes televízió műsorok főcímmel, szignáljai, ekkor sem tekinthető a televízió-szervezet a zene szerzőjének, annak csupán felhasználója lehet. Felmerülhet a kérdés, hogy vajon egy gép segítségével előállított művet hogyan kell megítélni? Hogyan jelenik meg a gép szerepe az alkotásban? A gépek (zeneszerkesztő szoftverek), mint önálló individuummal szintén nem rendelkező apparátusok eszközt

¹⁸ Dr. Faludi Gábor: *Felhasználási szerződések* – KJK-Kerszöv, Budapest, 1999., 72. o.

¹⁹ Sztj. 4. § (1)

jelentenek egy természetes személy kezében, melyek által meg tudja szólaltatni az általa kigondolt dallamokat. Így arra a kérdésre, hogy megilleti-e a szerzői jogi oltalom a gép kreálta zenét a válasz egyértelműen igen (szem előtt tartva a mű védelemre érdemességét), ebben az esetben viszont azt a személyt fogjuk a mű szerzőjének tekinteni, „aki a gépbe betáplált programot megalkotta”.²⁰ Emlékezzünk vissza a techno zenéről alkotott SZJSZT szakvéleményre, ami ezt megerősíti, s szerzőként ismeri el a zörejeket és samplingeket egyedileg felhasználó alkotót. Egy másik SZJSZT véleményben az jelenik meg, hogy egy zenei együttes sem tekinthető szerzőnek, legfeljebb annak természetes személy tagjai.²¹

A szerzői jog alanyainak vizsgálata során, különösen a vagyoni jogok gyakorlásának vonatkozásában találkozhatunk a következő cselekvőképességet érintő kérdéssel. Szerzőnek tekintendő-e a 10-12 éves gyermek, aki tehetségének kibontakoztatásaképp, szárnypróbálgatásai során megalkot egy zeneművet? Igen, a kiskorú gyermek, mint fiatal talentum, szerzője lesz annak a műnek, amely a jog szerint értékelhető alkotásnak minősül. A válasz megadásához a szerzői jogi törvény mögöttes anyajogát, a jelenleg hatályos Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvényt (a továbbiakban: Ptk.) kell alkalmazni. A szerzőket, így a cselekvőképtelen kiskorút is megilletik a személyhez fűződő és vagyoni természetű jogosultságok összessége, melyeket ez esetben törvényes képviselője gyakorol nevében.²² Korlátozottan cselekvőképessé válásával a személyhez fűződő jogait már önmaga is érvényesítheti, viszont a vagyoni jogait érintő jognyilatkozatot majd csak 18 éves korától tehet érvényesen, miután főszabályként e korhatártól minősül a Ptk. rendelkezése értelmében cselekvőképesnek. A fentiekből következően az az ifjú tehetség, aki műveivel már 18. életének betöltése előtt is képes (akár jelentős anyagi haszonnal párosuló) sikereket elérni, törvényes képviselője képviseletével válik a szerzői jogviszony alanyává. Főszabályként azonban 14. életének betöltése után személyhez fűződő jogait, s a teljes cselekvőképesség megszerzése után vagyoni jogait is képes lesz önmaga érvényesíteni, felhasználási szerződést kötni vagy akár végintézkedésben rendelkezni róluk. Tehát a szerzői

²⁰ Lontai – Faludi – Gyertyánfy – Vékás: *Szerzői jog és iparjogvédelem* – Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2012., 56. o.

²¹ Idézés zenei műből – SZJSZT 33/2004.

²² Ptk. 85. § (1) - (2)

minőség meglétének *nem feltétele a cselekvőképesség*, elégségesnek tekinthető az „emberi minőségből adódó jogképesség”.²³

Meglátásom szerint hasonló a helyzet azokkal a nagykorú szerzőkkel, akiket valamely körülményük folytán (pszichés állapot, ügyei viteléhez szükséges belátási képesség hiánya) a bíróság cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezett.²⁴ Ha a cselekvőképességet korlátozó bírósági ítélet magában foglalja a szerzői jogok gyakorlását érintő ügycsoportot, akkor a zeneszerző helyett gondnoka rendelkezhet a vagyoni jogok kérdésében, például egy még nyilvánosságra nem hozott műveket tartalmazó hangfelvétel kiadásáról.²⁵ A gondnokság alá helyezés indokaként szolgáló állapot ellenére a szerző tehát képes a szerzői jogi törvény hatálya alá tartozó művet alkotni.

Megjegyzendők azok az esetek, amikor a joggyakorlás során vitás helyzetek keletkeznek. Ilyen lehet a párhuzamos joggyakorlás, mely a zeneszerző és a törvényes képviselő közötti érdekellentétben vagy a gondnokkal kapcsolatos vitás helyzetben merülhet fel. A párhuzamos joggyakorláson alapuló vita esetén a bíróság határoz, míg a gondnokkal kapcsolatosokban a gyámhatóság dönt a jognyilatkozatok érvényességéről szem előtt tartva a képviselt szerző érdekeit.²⁶

A fentiek tükrében látható, hogy *a szerzői státus nem kérdőjelezhető meg* életkori, vagy akár pszichés körülmények vonatkozásában, e tényezőknek csupán a szerzőségéből fakadó jogok gyakorlására van kihatása.

Miután körbejártuk, hogy kik a zeneművek szerzői, most nézzük meg, mely személyek lehetnek még a szerzői jogviszonyban velük azonos pozícióban. Elsőként vizsgáljuk meg azt az esetet, amikor egy szerző mellett egy másik alkotó tevékenységet végző művész dolgozik, azaz amikor egy szerzeményt többen, közösen hoznak létre.

3.1.2. A szerzőtársak státusa

Nem kívánalom a jog részéről, hogy a művek szerzőjeként csupán egy személyt tartunk nyilván, ugyanis többen is részt vehetnek az alkotói folyamatban. A zene esetében ez különösen igaz, hiszen egyfelől akár komolyzenei, akár könnyűzenei darab

²³ Dr. Faludi Gábor: *Felhasználási szerződések* – KJK-Kerszöv, Budapest, 1999., 69. o.

²⁴ Ptk. 14. § (4)

²⁵ Ptk. 14. § (5)

²⁶ Ptk. 14/B. § (2)

jön létre, gyakran társul a zene mellé szöveg is, stílusirányzatoknak megfelelő vagy irodalmi jellegű kifejeződésben. Másfelől egy zeneművet is alkothatnak többen, így elképzelhető, hogy egy szövegíróval együtt akár hárman is szerzői lesznek egy műnek. Függetlenül attól, hogy két vagy több szerző dolgozik együtt zenei vagy irodalmi minőségben, az általuk létrehozott alkotást közös műnek fogjuk tekinteni. Ebből kiindulva *valamennyi szöveggel rendelkező dal közös műnek minősül abban az esetben, ha kettő vagy több személy írja meg a szöveget és a zenét.*

Mind a klasszikus zene, mind a könnyűzene területén találkozunk olyan szerzőkkel, akik azzal erősítik saját művük egyéni-eredeti jellegét, saját szubjektumuk kifejeződését, hogy egy kézben tartják a zene létrejöttének menetét. Velük ellentétben gyakori az az eset is, amikor a zeneszerzőnek nem áll szándékában vagy nincs képessége a zenéjéhez szöveget alkotni, ezért annak megírását inkább egy másik szerzőre, a zeneszöveg íróra bízta.

Ezt a munka- és feladatmegosztást a zeneművek esetében két nagy részre oszthatjuk: a zeneműre és a zeneszövegre. Ezek kapcsán gondoljunk például egy kortárs kórusműre vagy egy populáris dalra. Kiindulási pontként vegyük azt, amikor egy zeneszerző által létrehozott zenét, mint önálló művet összekapcsolunk egy szövegíró dalszövegével, egy másik egyéni művel. E két önállóan felhasználható mű összekapcsolásával jön létre a közös művek egyik szabályozási csoportja. Ezen belül akkor beszélünk *összekapcsolt művekből álló közös műről*, ha a műrészek alkotása egymásra tekintettel történt. A másik csoportba tartozó zeneművek részei *önállóan fel nem használhatók* legtöbbször azért, mert valamennyi alkotója zeneszerzői minőségben és többnyire egyenlő súllyal vesznek részt ugyanazon mű megalkotásában, a mű létrejöttét az elejétől a végéig végigkísérik kreatív munkájukkal. S mivel a dal minden részét egymás tevékenységének ismeretében alkották meg, így nem lehet megosztani a művet; mindannyian együttesen jogosult szerzőkként, szerzőtársként lesznek nyilvántartva.

A közös művek tárgyalásának két szempontból is kiemelt jelentősége van.

1. Egyrészt a szerzői jogok gyakorlása tekintetében, másrésztől
2. a védelmi idő meghatározásakor is tisztában kell lenni a közös művek szerzőinek viszonyaival.

Tekintsük át ezt a két pontot akként, hogy összehasonlítva vizsgáljuk az önállóan felhasználható, összekapcsolt és az önállóan nem felhasználható közös műveket.

1. Elsőként vegyük szemügyre a szerzői jogokkal való rendelkezést, mely lényegi eltérést mutat a két csoportban. Míg a külön felhasználható művekből/részekből álló közös művek esetében a szerzői jog a szerzőt a saját alkotása tekintetében egyénileg illeti meg, addig a közösen létrehozott, önállóan fel nem használható művek szerzőit mindig együttesen és eltérő megállapodás hiányában egyenlő arányban illetik meg a szerzői jogok gyakorlása.²⁷ Például a zeneszerzőt és a zeneszövegírókat saját művük vonatkozásában külön illeti meg a szerzői jog, a másik jogosultságaira, felosztott jogdíjaira nem tarthatnak igényt. Viszont két zeneszerző által létrehozott közös zenemű tekintetében egyenlő arányban válnak jogosulttá a felosztott jogdíjakra (kivéve, ha más arányban állapodnak meg). A névfeltüntetés kérdésében nem mutatkozik különbség, mindkettejük nevét meg kell jelölni a felhasználások során. A felhasználási engedély megadására vonatkozó szabályok megegyeznek; mind az önállóan felhasználható művekből/részekből álló, mind az önállóan fel nem használható részekből álló közös művek felhasználásához valamennyi szerző hozzájárulását meg kell szerezni. Ha az önállóan felhasználható művekből/részekből álló mű egyben összekapcsolt művekből álló közös mű is, akkor a rész más művel összekapcsolásához a szerzőtárs engedélye is szükséges. A szerzők jogaik megsértése ellen önállóan felléphetnek, hiszen a jogkövetkezmények a többi szerzőtársra is kihatnak. Például elegendő egy szerzőnek fellépni a jogosultság nélkül átdolgozott mű felhasználása ellen.

2. A védelmi időre a közös művek mindkét csoportjának esetében az Szt. 31. § (2) bekezdése irányadó, ennek értelmében az utoljára elhunyt szerzőtárs halálát követő év első napjától kell számítani a védelmi időt, melyről részletesen a 4.3. pontban fogok szólni.

3.1.3. A szerzői jogi jogutód

A szerzői jogok öröklésének szabályait a személyhez fűződő jogok, valamint a vagyoni jogok csoportjának oldalairól célszerű megközelíteni.

A személyhez fűződő jogok élők között forgalomképtelenek, hiszen a törvény kizárja a jogok átruházását, azok átszállását, valamint kimondja, hogy a zeneszerző még halála esetére sem mondhat le róluk.²⁸ Párhuzamos joggyakorlást azonban lehetővé tesz a szabályozás abban az esetben, ha a szerző a felhasználóval kötött felhasználási

²⁷ Szt. 5. § (1) - (2)

²⁸ Szt. 9. § (2)

szerződésben hozzájárult ahhoz, hogy a személyhez fűződő jogainak védelmében a felhasználó maga is fellépjen.²⁹ Ez tehát nem átruházásnak minősül, csupán a zeneszerző és például a hangfelvétel-kiadó együttes névjog gyakorlási lehetőségét kívánja megadni ezzel a szabállyal a jogalkotó. Azonban zeneszerző halálával alanyváltozás következik be a szerzői jogok tekintetében, ezért a halál bekövetkezése után az léphet fel személyhez fűződő jogainak megsértése miatt, akit a szerző végintézkedésében művészi hagyatékának gondozásával megbízott.³⁰ Ez a megbízás lehetővé teszi azt a szerző számára, hogy halála után is ugyanolyan gondossággal kezeljék a szerző hagyatékában álló műveket, mint amilyenel azt ő maga, még életében tette. Ha ilyen személy nincs, akkor a vagyoni jogok örököse gyakorolja a személyhez fűződő jogokat. A személyhez fűződő jogok csoportjának gyakorlása azonban nem illeti meg korlátlan ideig az örökösöket. A jogokat csak a védelmi időn belül érvényesíthetik, annak leteltével azonban a művek közkinccsé válnak és mindössze a név feltüntetésének joga marad a védelem tárgykerében. Ebből következően a szerző vagyoni jogutódját tekintjük jogosultnak arra, hogy személyhez fűződő jogsértés esetén fellépjen a védelmi időn belül. Amennyiben a zeneszerző nem bízott meg a hagyaték kezelésével senkit vagy az a személy nem intézkedik, abban az esetben az jogosult fellépni a jogsértés ellen, aki a vagyoni jogokat is gyakorolja. A jogutódok jogsérelem esetén tudják a jogokat érvényesíteni, azonban előfordulhat egy eset, amikor pozitív értelemben is gyakorolható a jog. Ez a nyilvánosságra hozatal körében történhet meg, ugyanis nem ritka, hogy a zeneszerző halálát követően a hagyatékából előkerülnek postumus zeneművek. Erre az esetre külön szabályt hozott a jogalkotó, mely szerint azt a művet úgy kell tekinteni, mintha a szerző a nyilvánosságnak szánta volna. Ezt a vélelmet a szerzőnek, illetőleg a jogutódjának egy ellentétes tartalmú nyilatkozata dönti meg, s következésképpen nem lehet nyilvánosságra hozni a művet.³¹

A *vagyoni jogok* örökölhetőségének tekintetében az Szjt. külön kifejezésre juttatja azok örökölhetőségét és lehetővé teszi, hogy a szerző halála esetére korlátok nélkül rendelkezzen jogairól.³² Ennek értelmében vagyoni jogok gyakorlását törvényes öröklés és végintézkedés jogcímén is megszerezhetik az örökösök. Amennyiben a szerző végrendeletében meghatározta a vagyoni jogok gyakorlásának tartalmát, abban az

²⁹ Szjt. 15. §

³⁰ Szjt. 14. § (1)

³¹ Szjt. 10. § (4)

³² Szjt. 9. § (4)

esetben az öröklési jog szabályai szerint törvényes öröklésre csak akkor kerülhet sor, ha a végintézkedés nem érintette az összes vagyoni jogot.³³ Azonban az a vagyoni jog, melyet a zeneszerző még életében átruházott a felhasználóra, az nem fogja részét képezni a hagyatéknek. Előrebocsátandó, hogy ez a zeneművek esetén igen ritka (reklám céljára íratott zene, szolgálati viszonyban alkotott zenemű). Lentebb látni fogjuk, hogy a törvényes öröklés jelenleg hatályos szabályai alapján az engedélyezési jogok és a jogdíjak jogosultja eltérő személyek, bár természetesen ezzel ellentétes tartalmú végrendelet is tehet a zeneszerző, nem szükséges, hogy egy kézben összpontosuljanak a részjogosítványok. A vagyoni jogok törvényes öröklésének specialitása a részjogosítványaiban rejlik. Az egyik a felhasználás engedélyezésének joga, a másik pedig a felhasználási engedély ellenértékének haszonélvezete, melyeket törvényes öröklés esetén több személy örököl. Akkor forgácsolódnak szét ezek a részjogosítványok, amikor a szerzőt túléli a házastársa. Ebben az esetben a felhasználás engedélyezésének jogát az elhunyt szerző leszármazói állagörökösökként szerzik meg, míg a művek felhasználásáért fizetett jogdíjat özvegyi jog címén a szerző özvegye kapja meg.³⁴ A gyakorlatban jelentős nehézséget okozhat egy nagyjogos műre felhasználási engedélyt szerezni abban az esetben, amikor több állagörökös szerzi meg a vagyoni jogokat, mert közös engedélyezési joggal rendelkeznek, noha ekkor kijelölhetnek maguk közül egy képviselőt, aki az engedélyezési jog gyakorlására jogosult. Ő lesz az a személy, aki például az örökhagyó művének átdolgozására engedélyt ad. Viszont hiába összpontosul egy kézben az engedélyezés joga, ha az örökhagyó nagyjogos művére kötött felhasználási szerződésben csak az özvegyvel lehet a jogdíjról megállapodni, mely meglátásom szerint igencsak meg tudja nehezíteni a szerződéskötést. Erre lehet alkalmazni az özvegyi jog megváltásának szabályait, amellyel az örökösök egymás javára rendelkeznek.³⁵ A haszonélvezeti jogra a zeneszerző leszármazói jogosultakká válnak, s az özvegy is állagörökösnek fog minősülni. A szerző művének védelmi idejére az Artisjus a kezelésébe tartozó kisjogos művek jogosultjairól ún. jogutód nyilvántartást köteles vezetni, mely megkönnyíti a jogutód jogosultak felkutatását.³⁶ Ezt a szolgáltatást az Szjt. 106. § (7) bekezdése írja elő a közös jogkezelő számára, s e tevékenység keretében köteles a felhasználók számára

³³ Ptk. 637. § (1)

³⁴ Ptk. 615. § (1)

³⁵ Ptk. 616. § (3) - (6)

³⁶ http://artisjus.hu/egyeb_tevékenység/jogutodok_nyilvántartása/jogutodok_nyilvántartása__ad/

térítési díj ellenében adatot szolgáltatni a nyilvántartott örökösökről. Ugyanakkor felmerül a kérdés, hogy mi a teendő abban az esetben, ha a nyilvántartás nem tartalmazza a keresett jogutódokat. Erre az Artisjus egy olyan lehetőséget kínál a felhasználóknak, melynek keretében felhívást helyez el a honlapján, ezzel segítve az elhunyt zeneszerzők (más szerzők) örököseinek megtalálását. Azonban az ilyen helyzet elkerülése végett az Szjt. értesítési kötelezettséget ír elő a közjegyzőknek az Artisjus felé akkor, ha az örökhagyó hagyatékába szerzői jog tartozik. Elengedhetetlenül szükséges ennek az értesítési eljárásnak a jogi szabályozása, hiszen az Artisjusnak tudomást kell szereznie a zeneszerző haláláról, a hagyatéki eljárás megindulásáról, valamint annak az örökösök személyére vonatkozó eredményéről.³⁷

3.2. A felhasználók, mint kötelezettek

A felhasználók állnak a szerzői jogviszonyok kötelezetti pozíciójában, azonban ez a státus bizonyos tekintetben jogosulti jelleget ölt. Ugyanis ha a felhasználó, például a rendezvényszervező a nyilvános előadás megtartására előírt díjfizetéssel jogosulttá válik felhasználni a művet a koncertje keretében, nem köteles viszont azt meg is tartani, arra csak jogot szerez. Kötelezettségük arra terjed ki, hogy a felhasználási szerződéssel megszerzett engedélynek megfelelően használják fel a művet. Azonban a legfontosabb kérdés még is az, hogy mikor kell a felhasználónak engedélyt kérnie és azért megfelelő ellenértéket fizetnie? Erre ad választ egy *háromlépcsős teszt*. A szabályozás logikai rendje arra épül fel, hogy védett-e a szerzői jog által az adott zenemű. Amennyiben igen, úgy a felhasználás jogilag értékelhetőnek minősül-e. Ha a jog keretei között értelmezhető a felhasználás, harmadik lépésben az vizsgálendő, hogy a felhasználási mód nem tartozik-e a művek szabad felhasználási módjai alá.³⁸ Amennyiben a zenemű nem idézés, átvétel, magáncélú másolatkészítés vagy akár oktatási célú felhasználás alá esik, úgy csak azokban az esetekben köteles a felhasználó engedélyt kérni a jogszerű felhasználáshoz.³⁹

³⁷ Dr. Faludi Gábor: *A szerzői és szomszédos jogok közös jogkezelése*. In: Közjegyzők Közlönye, 1998/2., 7-8. szám, 32. o.

³⁸ Dr. Szinger András – Dr. Tóth Péter Benjámint: *Gyakorlati útmutató a szerzői joghoz – Az EU-csatlakozástól hatályos szabályokkal* – Novissima Kiadó, Budapest, 2004., 18. o.

³⁹ Szjt. 34-41. §§

4. A szerzői jogi védelem keletkezése

4.1. A mű létrejötte

E ponton belül két szempont szerint kell a műveket elkülöníteni. A továbbiakban egyfelől megvizsgáljuk, hogy mikor jön létre a mű és hogyan keletkezik a védelme, másfelől kitérünk a művek keletkezésének alapjául szolgáló indíttatására.

1. A szerzői jogi oltalom a zeneművek megalkotásával egyidejűleg keletkezik. Amint a zeneszerző létrehozza művének akár egy részletét is, azzal párhuzamosan azt a védelem is automatikusan megilleti. Itt vissza kell utalnunk a dolgozat elején tett fogalmi bevezetésre, hiszen kiemelkedő jelentősége van annak, hogy a zenemű(részlet) egyéni-eredeti jelleggel bírjon megszületésének pillanatában. Amennyiben a zeneszerző jelentős mértékben mások műveinek motívumait, hangsorait használja fel a művében, netalán szolgai másolással reprodukálja egy másik szerző már meglévő művét, akkor azt jogos védelem nem illetheti meg, hiszen nem jelenik meg kellő mértékben a zeneszámban a szerző individuuma.

2. Napjainkban gyakoriak az olyan művek, melyek a siker érdekében ugyanazt az érzetet keltik a befogadóban, mint a lemintázott dal (sound-alike), legfeljebb a szöveg kifejeződése és a zenemű hangszerelése esik át változtatásokon. Tapasztalatom szerint egyes reklámzenék is kifejezetten azzal a célzattal jönnek létre, hogy minél jobban hasonlítsanak egy már jól ismert slágerre, mert akkor valószínűleg jobban felkelti a fogyasztók figyelmét a reklám, így annak tartalma is hatékonyabban jut el a befogadókhöz. E példa kapcsán elkülöníthetjük azoknak a műveknek a csoportját, amik belső indíttatásból, a szerző inspiráltságából jön létre, valamint a jövőben megalkotandó művek csoportját, melyek külső indíttatásból, megrendelésre jönnek létre. A zeneművek körében tipikusan a reklám- és filmzenék azok, amelyek megalkotását megrendelik a zeneszerzőktől, de szintúgy elterjedtek azok a felkérések is, amiket egy énekes-előadótól kapnak. Nehéz helyzetben van egy ilyen megbízás esetén a zeneszerző, mert egyrészt meg kell felelnie a megrendelő elvárásainak az alkotás során, ugyanakkor a(z esetlegesen) kívánt hasonlóság ellenére mégis egyedít kell alkotnia. Kiváló szemléltető példaként szolgál Willie Mitchell Cherry tree című instrumentális műve, valamint az ezzel dallamában, ritmusában is teljesen megegyező Süssi a sárkány bábfilmsorozat dalszöveggel ellátott főcímmel, melynek zeneszerzőjeként Bergendy Istvánt jegyzi az Artisjus. Az eredeti Willie Mitchell zenemű 1970-ben keletkezett, míg

az állítólag megrendelésre írt Bergendy mű 1975-ben készült.⁴⁰ Ebből az azonosságból szerzőségi jogvita alakulhatna, ha a keletkezés dátuma szerint eredetinek vélt szerző érvényesítési igényét a Bergendy – Czukás szerzőpáros ellen. Ez a példa arra is nagyon hasznos, hogy érzékeltetni lehessen a művek nyilvántartásának fontosságát. Lényeges pontja ugyanis a szabályozásunknak a szerzők műveinek nyilvántartásba vétele. A bejegyzés, valamint bejelentés sem feltétel, hiszen a szerzői jogi védelem automatikusan, a törvény erejénél fogva jön létre, nem pedig hatósági aktus által. Nem kötelező, de a lehetőség természetesen adott, s igen tanácsos valamennyi szerzőnek, hogy regisztráltassa műveit. A következőkben ennek szerepét fogjuk áttekinteni.

4.2. A zeneművek nyilvántartása

Mint azt az előzőekben láttuk, nincs szükség nyilvántartásra, vagy akár bejelentésre ahhoz, hogy a zeneszerző műveit a megalkotásuktól oltalom illesse meg. Épp ezért merül fel a kérdés, miért éri meg a szerzőnek nyilvántartásba venni a műveit? Milyen gyakorlati haszon rejlik az adatbázisokban való szereplésben? Mivel a regisztrációt önkéntessé, választhatóvá teszi a jogunk a szerzők számára, ezért érdemes körüljárni, milyen előnyökre tehet szert a zeneszerző, ha él a műveinek nyilvántartásba vételi lehetőségével.

Negatív oldalról megközelítve a kérdést: egy adott dal regisztrálása nem jelentheti a teljesítmény „levédetését”, úgy mint például egy iparjogi termék előállítási eljárás módjának esetében.⁴¹ Viszont akkor, ha egy mű szerzőségi vitában válik érintetté (ld. az előző példát), a nyilvántartás a művek keletkezésének időrendi igazolásaként (primus inter pares) bizonyító erővel bír.

Ezekben az esetekben az önkéntes műnyilvántartás alapján kell a szerzőségi vélelmet igazolással alátámasztani. A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (a továbbiakban: a Hivatal) az Szjt. 112. § (5) a) pontjának felhatalmazása alapján, valamint az Szjt. 112. § (4a) a) pontja alapján végzi nyilvántartási tevékenységet. A törvény a 94/B. § rendelkezésében állítja fel azt a négyfokú vélelmi rendszert, mely alapján a nyilvántartás segítségével meghatározható a zeneszám szerzőjének személye jogvita esetén.

⁴⁰ http://index.hu/kultur/eletmod/2009/02/25/nem_is_a_mienk_a_susu_a_sarkany/

⁴¹ Dr. Grad-Gyenge Anikó (szerk.): *Kézikönyv a szerzői jog érvényesítéséhez* – ProArt Szövetség a Szerzői Jogokért, 2012., I. fejezet: Békés – Financsek – Grad-Gyenge – Horváth – Kabai – Lábod – Molnár – Szesztay – Szép 42. o.

1. A vélelmi rendszer alapján elsődlegesen azt a személyt tekintjük a dal szerzőjének, akinek a neve a művön fel lett tüntetve. Zenemű esetében ez a feltétel nehezebben teljesíthető, szemben egy könyvvel, ami kizárólag fizikai, látható formában jelenik meg a fogyasztók előtt. A zeneszerzőnek azonban lehetősége van feltüntetni nevét a zenei darab partitúráján, kottáján, esetleg amennyiben a zenei mű terjesztésre kerül, úgy a fizikai csomagoláson vagy (manapság egyre inkább jellemzően) a szerzői holnapon. Eddigi tapasztalataim szerint az viszont kifejezetten ritka (főleg a kereskedelmi tartalomszolgáltatók esetében), hogy például egy rádió-szervezet a felhasznált mű előadóján túl annak szerzőjét is nevesítené. Az ellenkező bizonyításáig tehát azt tekintjük a mű szerzőjének, aki e minőségében van feltüntetve. Ha nincs szerző megjelölve vagy bizonyítást nyer, hogy más alkotta a művet, akkor a sorrend második eleme alapján lehet meghatározni a szerző személyét.

2. Másodlagos vélelemként a törvény szerint a Hivatal által vezetett önkéntes nyilvántartásába bejegyzett mű szerzői joga azt illeti meg, aki a bejegyzést közokirattal igazolja.

3. Abban az esetben, ha szerző a Hivatalnál nem veteti nyilvántartásba a jogvita tárgyát képező művet, akkor harmadlagos vélelemként az Artisjus által vezetett műnyilvántartás alapján kiállított teljes bizonyító erejű magánokirat igazolja a szerzői minőséget.

4. Azonban előfordulhat olyan szituáció, amikor a 3. pont szerinti vélelem sem alkalmazható a szerző személyének megállapítására. Ekkor azt fogja szerzőnek minősíteni a bíróság, aki a kérdéses dalt először nyilvánosságra hozta.

A fentiekben azt láttuk, hogy a nyilvántartások megkérdőjelezhetetlen jogi oltalmat nem keletkeztetnek. Bizonyítási eszközként szolgálnak annak igazolására, hogy a zeneszerző által a sajátjaként nyilvántartásba vett mű műpéldánya az adott időben a birtokában volt, ezáltal megkönnyíti a szerzői státus bizonyítását. A következőkben nézzük meg a Hivatal, valamint az Artisjus által vezetett műnyilvántartásokat, kitérve azok egyezőségére és eltéréseikre.

4.2.1. Önkéntes műnyilvántartás a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalánál

A Hivatal az általa vezetett nyilvántartást az önkéntes műnyilvántartás részletes szabályairól szóló 26/2010. (XII. 28.) KIM rendelet (a továbbiakban: rendelet) alapján

végzi. Tárnya bármilyen szellemi alkotás lehet, így természetesen a zeneművek körére is kiterjed a felhatalmazása. Az adatbázis azt a célt szolgálja, hogy a szerzőség vélelmét hatósági tanúsítvánnyal igazolja, noha nem ellenőrzik, nem vizsgálják, s sem jogi, sem esztétikai szempontból nem véleményezik a művet. A szerző vagy képviselője, igazgatási szolgáltatási díj ellenében egy formanyomtatványon nyújthatja be a mű eredeti vagy másodpéldányát egy lezárt borítékban, meg kell adnia a saját nevét, címét (székhelyét), valamint művének a címét, műfaját és a hordozó típusát. A fenti tartalommal benyújtott kérelem benyújtását követően a Hivatal szerzőségi tanúsítványt állít ki közokirati formában, valamint azt átadja a kérelmezőnek. Ezzel az adott zeneszám a szerzőjének szellemi tulajdonaként lesz nyilvántartva, s az ellenkező bizonyításáig őt illeti a műhöz kapcsolódó szerzői jogok összessége, melyek vitatására csak bírósági eljárásban van lehetőség.

4.2.2. Műjegyzék az Artisjusnál

A zeneművek körében igazán az Artisjus által vezetett nyilvántartásnak van jelentősége, ide tanácsos a zeneszerzőnek elsőként és akár egyedüliként bejelentenie művét. A közös jogkezelő szerv két nyilvántartást is vezet a művek szerzőjének rögzítésére, egyfelől az *önkéntes műjegyzéket*, másfelől a *műbejelentéshez* kapcsolódó adatbázist. Az önkéntes műjegyzékre vonatkozó eljárási szabályok lényegében megegyeznek a Hivatal által nyújtott szolgáltatással. A kérelem benyújtása és a kezelési díj megfizetése után az egyesület nyilvántartásba veszi a zeneművet, azzal az eltéréssel, hogy teljes bizonyító erejű magánokiratban ad igazolást a szerzőnek arról, hogy a sajátjaként megnevezett mű, annak nyilvántartásba vételekor, meghatározott tartalommal létezett.⁴² Az Artisjus két nyilvántartása közötti különbség viszont abban rejlik, hogy míg az önkéntes műjegyzékbe a zeneműveken túl más alkotást is lehet regisztrálni, (például irodalmi műveket vagy akár társasjátékot is), addig a műbejelentés adatbázisának kizárólag zeneművek lehetnek a tárgyai. Ezen túl az önkéntes műjegyzékbe történő regisztrálás nem keletkeztet vélelmet, szemben a műbejelentéssel, amely szerzői vélelmet hoz létre a közös jogkezelés adatbázisában nyilvántartott adatokon. Így számunkra a műbejelentés rendszere áll a figyelem központjában, mely a leggyakrabban igénybevett szolgáltatás a zeneszerzők által. Lássuk, hogy mi ennek az oka.

⁴² [http://artisjus.hu/egyeb_tevekenyseg/onkentes_mujegyzek/?main_menu\[main_menu\]\[item\]=57](http://artisjus.hu/egyeb_tevekenyseg/onkentes_mujegyzek/?main_menu[main_menu][item]=57)

A zeneszerző saját szerzői mivoltának rögzítésén túl azért veszi igénybe a műbejelentést, mint szolgáltatást, mert a közös jogkezelő szervén keresztül csak akkor jut hozzá az őt megillető jogdíjhoz és díjigényhez a művei felhasználása után, ha azokat nyilvántartásba veteti. Ezt két féleképpen teheti meg: *szerzői megbízás* keretében vagy anélkül. Több érv is szól amellett, hogy a szerzők megbízást adjanak az Artisjusnak, most azonban maradjunk kizárólag a műbejelentéshez kapcsolódó előnyöknél, hiszen a szerzői megbízást a 6.2.1. pontban részletesen fogom tárgyalni. Az első és talán legjelentősebb előnye abban jelentkezik, hogy a megbízók (így a már egyesületi tagok⁴³ is) ingyenesen jelenthetik be műveiket az egyesülethez, szemben azokkal, akik nem adtak megbízást a közös jogkezelésre.⁴⁴ Mivel a szerzők általában művek sokaságát alkotják, így valamennyinek a nyilvántartásba vétele számottevő költségtételt keletkeztetett. Tudjuk, ez a bejegyzés nem írja felül a mű létrehozásakor keletkezett jogi oltalmat, azonban túl azon, hogy a szerzői minőség rögzítésre kerül, a beszedett jogdíjkból, díjigényekből való részesedésre is ezáltal válik jogosulttá a szerző.⁴⁵

A művek bejelentését 2012. decemberéig valamennyi zeneszerzőnek külön e célra rendszeresített formanyomtatványon, a műbejelentő lapon kellett kezdeményezni, melyen meg kellett jelölni többek között a zenemű címét és időtartamát, a zeneszerzőket, amennyiben közreműködött akkor a szövegíró is, egy másik szerző védett alkotásának átdolgozása esetén a szerzői jogosultjának autorizációját, valamint azt, hogy hozzájárul-e a szerző az értesítési címének harmadik fél részére történő kiadásához egyedi megállapodás kialakítása céljából.⁴⁶ Ahogy a Hivatal nyilvántartásánál is, úgy ez esetben is csatolni kellett a műbejelentő lap mellé a műpéldányt, kottát vagy hangfelvételt. Az Artisjus 2012. december elején vezette be az online műbejelentő rendszerét, mely a tagsággal rendelkező zeneszerzők számára érhető el a Szerzői Információs Rendszeren (a továbbiakban: SZIR) keresztül. Az online bejelentéssel sokkal praktikusabbá válik a művek nyilvántartásba vétele a tagok

⁴³ Az a megbízó zeneszerző válhat egyesületi taggá, akinek egy naptári évben az Artisjus által kifizetett jogdíja meghaladja küldöttgyűlés által meghatározott határértéket (jelenleg az évi bruttó 120.000 forintot). A tagság fenntartásához folyamatosan ennyi jogdíjból származó bevétellel kell rendelkeznie a szerzőnek.

⁴⁴ Az egyes művek nyilvántartása jelentős anyagi ráfordítást jelent a szerzők részéről, hiszen az Artisjushoz bejelentett művek szolgáltatási díja jelenleg 700 forint + Áfa., az önkéntes műjegyzékbe vételé 6-7000 forint + Áfa. (a szolgáltatás tartalmától függően), valamint a Hivatal nyilvántartása művenként 5000 forintba kerül.

⁴⁵ [http://www.artisjus.hu/szerzoknek__jogdikifizetes_/mubejelentes/?main_menu\[main_menu\]\[item\]=33](http://www.artisjus.hu/szerzoknek__jogdikifizetes_/mubejelentes/?main_menu[main_menu][item]=33)

⁴⁶ http://www.artisjus.hu/_userfiles/file/szerzoknek/nyomtavanyok/mubejelento.pdf

számára, hiszen az felváltja személyes ügyintézését. A zeneműre vonatkozó adatokon túl a műpéldányok (kották vagy hangfelvételek) egy erre kijelölt felületen kerülnek feltöltésre a rendszerbe. A SZIR-hez hozzáféréssel nem rendelkező szerzőknek továbbra is a személyes műbejelentés során van lehetőségük a műveik regisztrálására. Az Artisjus egyik esetben sem jogosult a bejelentett művek egyéni-eredeti jellegének, valamint szerzői viszonyainak vizsgálatára, hiszen a szerző felelőssége, hogy olyan művet jelöljön meg saját szellemi teljesítményeként, amelyet valóban önmaga hozott létre.

A nyilvántartások funkciója akkor fejt ki joghatását (a szerzőség igazolását peres eljárásban vagy peren kívül), ha a regisztrációt a művek nyilvánosságra hozatala előtt teszik meg a szerzők. Ha a megjelenés vagy terjesztés megkezdése után jelenti be a szerző, akkor a védelem szempontjából már nincsen különösebb értelme a nyilvántartásba vételnek, mert a nyilvánosságra hozatalkor feltüntetett szerzőt fogja a védelem előnyben részesíteni. Ezért ajánlott, hogy miután elkészítette a zeneművét a szerző, azt haladéktalanul jelentse be regisztráció végett az Artisjushoz.

4.3. A zeneművek védelmi ideje

A védelmi idő kérdése a szerzői jogi szabályozásnak az egyik alappilléret képezi, hiszen az egyik fő kérdés az a felhasználhatóság és a joggyakorlás szempontjából, hogy a szerzemény védelem alatt áll-e. Mit is jelent pontosan a szerzői jogi védelem? A felhasználó oldaláról a védelmi időn belüli felhasználás engedélykéréshez és díjfizetéshez kötött, míg a szerző és jogutódjai viszonylatából ugyanezen időtartam alatt a jogérvényesítés lehetősége áll fenn. A szerző személyhez fűződő jogai (a névjog kivételével) és vagyoni jogai a védelmi idő elteltével megszűnnek, s azt követően a zeneművek nem részesülnek jogi oltalomban. A védelmi idő leteltével a zeneművek közkinccsé válnak, így azokat bárki szabadon felhasználhatja engedélykérési és díjfizetési kötelezettség nélkül.

A védelmi idő szabályozása eltér a szerzői művek és a szomszédos jogi teljesítmények körében, így a törvény is eltérő helyeken határozza meg a védelmi idő terjedelmét és számításának módját.

1. A szerzői művek védelmi idejét a személyhez fűződő jogok után, a vagyoni jogok körében szabályozza az Szt., tekintettel arra, hogy a jogok védelmi ideje azonos. A 31. § (1) bekezdés értelmében a szerzői jogok a *szerző életében és a halálát követő évtől*

számított 70 évben részesülnek védelemben. Ahogy azt a 4.1. pontban láthattuk, a védelem a mű megalkotásával egy időben automatikusan keletkezik (szakaszos alkotás esetén párhuzamosan), amely időponttól fogva a szerző kizárólagos jogosultja a jogoknak, a törvény keretein belül szabadon rendelkezhet velük. A szerző halála után 70 évig védelem alatt marad valamennyi műve, azonban ennek kezdete nem a halál bekövetkeztének időpontjától számítható. Az Szt. 31. § (2) bekezdése szerint a 70 évet a halált követő év januárjának első napjától kell számítani, melynek a jogdíjak felosztásához kapcsolódó adminisztráció során van jelentősége. További védelmi időszámítási módszert is előír a törvény, mely szerint amennyiben egy zenei közös mű a védelem tárgya, akkor a védelmi időt az utoljára elhunyt szerzőtárs halálát követő év első napjától kell számítani. Előfordulhat olyan eset, amikor a szerző személye ismeretlen vagy azt nem lehet megállapítani, s ekkor (ahogy azt a szerzőség negyedik védelmi pontjaként láttuk [Szt. 94/B. § (4)]) a nyilvánosságra hozatal fogja meghatározni a mű további sorsát. Az Szt. 31. § (3) bekezdésének második fordulata szerint, ha az addig ismeretlen szerző a mű nyilvánosságra hozatalától számított 70 éven belül jelentkezik, akkor a védelmi idő számítása kitolódik, a halál időpontjától fog kezdődni. Az időszámítás logikai rendje azzal a szabállyal válik teljessé, hogy ha sem a szerző, sem a szerzőtárs személye nem állapítható meg, valamint a mű a létrehozását követő év első napjától számított hetven éven belül nem hozzák azt nyilvánosságra, akkor a zenemű nem részesülhet védelemben.⁴⁷ A védelem alól ilyen módon szabaddá váló művekre vonatkozatható bírósági határozatot nem találtam, de az érdekes kérdés véleményem szerint, hogy milyen módon lehet a mű létrehozásának időpontját megállapítani, ha a szerzőit sem ismerjük? Ahhoz, hogy a létrehozás időpontját meg lehessen határozni, a zenei darabnak valamilyen fizikai megtestesült formába fenn kell maradnia.

Az eddigiekben a szerzői művekre vonatkozó szabályozást tekintettük át, a következőkben pedig nézzük meg, hogy a szomszédos jogi jogosultak által létrehozott teljesítményeket, milyen terjedelmű védelmi idő illet meg.

2. A szerzői jogi szabályozás a szomszédos jogi jogosultak által létrehozott teljesítményeket, előadásokat származékosnak tekinti, mert az eredeti szerzői művet közvetítik, reprodukálják. Amint arra a hivatkozott forrás is rávilágít, egyes műfajok

⁴⁷ Szt. 31. § (7)

esetében elengedhetetlen egy előadóművész közreműködése ahhoz, hogy a közönség számára érzékelhetővé váljon a mű.⁴⁸ A zene tipikusan ez a műfaj, hiszen függetlenül attól, hogy maga a mű szerzője szólaltatja meg a saját szerzeményét vagy pedig más előadó, esetleg együttes által válik érzékelhetővé a kompozíció, szükségszerű a zenei mondanivaló kifejeződése egy előadás formájában ahhoz, hogy a zenemű „kilépjen a kotta keretei közül”, s kifejtse hatását a hallgatóság körében. Az előadóművészeknél szomszédos jogi jogosultak még a hangfelvétel-előállítók, a rádió- és televízió-szervezetek, valamint a filmelőállítók, akik valamennyien érintettek a zeneművek közvetítésében, de tevékenységük nem minősül alkotásnak. Ők már egy készen meglevő művet, egy önálló dalt használnak fel anélkül, hogy olyan egyéni-eredeti jelleget adnának hozzá, aminek hatására az saját műként realizálná az előadás során. (Ugyanakkor fontosnak tartom megjegyezni, hogy a szakmabeliek tapasztalata szerint egy hangfelvétel készítésekor a hangmérnök, az énekes előadó, valamint a zenészek is képesek – a zeneműre nézve – befolyásoló, alakító teljesítményt nyújtani.)

A szomszédos jogok védelmi idejét jelenleg még egységesen 50 évben szabályozza az Sztj., s azt általánosan a szomszédos jogi teljesítmény széles nyilvánossághoz közvetítésétől számítja. Mint azt a szerzői művek védelménél láttuk, itt is a védelmi idő számítására okot adó körülmény bekövetkezte utáni év első napjától telik a védelmi idő.

1. A hangfelvételek esetében az első forgalomba hozatalt követő évtől, illetőleg a felvétel elkészítésétől (ha azt az 50 éven belül nem hozzák forgalomba);
2. nem rögzített előadások esetén az előadás megtartását követően;
3. rádió és televízió műsorok esetében a sugárzást követően.
4. A filmalkotásokban előadott zeneművek esetében a film első forgalomba hozatalát követően kezdődik az 50 éves védelmi idő számítása, kivéve, ha az alatt nem hozzák forgalomba, ekkor a film elkészítését követő évtől kell számítani a védelmi időt.⁴⁹

Fontos kiemelni, hogy bár a szerzői művek szorosan összekapcsolódnak a szomszédos jogi teljesítményekkel, azonban a védelmi időt valamennyi jogra nézve külön kell megállapítani. Egy példával érzékeltetve a védelmi idők elválásának jelentőségét: ha

⁴⁸ Lontai – Faludi – Gyertyánfy – Vékás: *Szerzői jog és iparjogvédelem* – Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2012., 137. o.

⁴⁹ Sztj. 84. § (1)

Frédéric Chopin e-moll preludiumának (Op. 28, Nr. 4.) 2004-ben készült hangfelvételét kívánják rádióban sugározni, akkor figyelembe kell venni, hogy a szerzői mű már nem áll védelem alatt, viszont a szomszédos jogi teljesítményt, magát az előadást és az azt rögzítő hangfelvételt védelem illeti meg a hangfelvétel első forgalomba hozatalát követő év első napjától fogva. Ezért a felvétel sugárzásához meg kell szerezni az előadó, valamint a hangfelvétel-előállító engedélyét. Egy másik példa szerint, ha a szerző még életben van, azonban a művét rögzítő hangfelvétel 50 évnél régebbi, akkor a felvétel felhasználásához csak a szerző engedélyére van szükség. Ezért téves a közvélemény által időszakosan hangoztatott azon értelmezés, mely szerint egy közkinccsé vált művön újra élednének a szerzői jogok a szomszédos jogi teljesítmény létrejöttével. A két védelmet külön kell választani, azok egymástól függetlenül illetik meg különböző időtartamra magát a szerzői művet és az annak felhasználásával létrejött szomszédos jogi alkotást.

Szembevetendő a szerzői művek és a szomszédos jogi teljesítmények eltérő védelmi ideje. Ennek háttérben az áll, hogy míg a szerzők egyéni-eredeti jelleggel hozzák létre műveiket, addig például az előadóművészek „csupán” közvetítik azokat a nyilvánosság felé, ők nem végeznek alkotó tevékenységet. Ez indokolja a szomszédos jogosultak számára biztosított rövidebb joggyakorlási lehetőséget, ami viszont felveti azt a problémát, miszerint az előadó nem tudja egész életében végig kísérni a teljesítményének az útját, hiszen az 50 év elteltével már nincs lehetősége a jogsértésekkel szembeni fellépésre, ahogy jogdíjra sem lesz jogosult. S bár gyakori, hogy a szerző egyben saját műveinek előadója is, de az 50 év elteltével már csak a művének szerzői jogaival rendelkezik. Dr. Grad-Gyenge Anikó erre a problémára hívja fel a figyelmet. Álláspontja szerint a védelmi idő lejártával is megvalósulhatnak az előadóra nézve sérelmes, engedély nélküli felhasználások, melynek következtében nincs az előadóknak olyan eszköz a kezükben, amivel fel tudnának lépni a jó hírnevüket vagy a becsületüket sértő teljesítményekkel szemben.⁵⁰ A joggyakorláson túl az előadóművészek körében másik problémaként jelentkezik a megélhetés nehézsége, ugyanis az idősödő előadók fiatalkori sikereik után járó bevételüktől fokozatosan esnek el a teljesítmények védelmi idejüknek letelte miatt, holott a szerzők jogutódai (akár 2-3 generáció) is részesül a szerző műveinek felhasználásából befolyó jogdíjkból.

⁵⁰ Dr. Grad-Gyenge Anikó: „Érted haragszom, nem ellened” – néhány gondolat a védelmi idő meghosszabbításához – In: Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 4. évfolyam, 1. szám, 12. o.

Ezek az okok vezettek oda, hogy az Európai Bizottság 2011-ben elfogadta a Védelmi Idő irányelv⁵¹ módosítására benyújtott javaslatot, melyben az előadóművészek, valamint a hangfelvétel-előállítók jövedelem kiesésének megakadályozását és a joggyakorlásának kedvezőbb helyzetét elősegítve felemelte a védelmi időt. A módosító 2011/77/EU irányelv (7) bekezdése szerint az előadások rögzítésére és a hangfelvételekre vonatkozó védelmi időt 70 évre kell felemelni,⁵² s annak számítása a védelmet megalapozó eseménytől (első forgalomba hozatal, előadás megtartása) kezdődik. A módosítás visszaható hatályú, valamennyi rögzített előadásra és hangfelvételre a 70 éves védelmi idő fog érvényesülni, amelyekre még az 50 éves védelem fennáll 2013. november 1-jén. Ez az előirányzott időpontja a módosítás bevezetésének, melynek tervezete a kézirat lezárásának időpontjában a kijelölt parlamenti bizottságok előtt áll, így a módosított szabályok hatálybalépésének időpontja jelenleg még nem ismert.⁵³

Ezzel a változtatással megszűnik a különbségtétel a szerzőket és az előadóművészeket, valamint a hangfelvétel-előállítókat megillető védelmi idő terjedelmének szabályozása között. Egyfelől pozitívan értékelendő a védelem kiterjesztése, mert így hosszabb ideig jogosultak a jogi oltalomra az előadóművészek és a hangfelvétel-előállítók, ugyanakkor bevétel növekedés várható náluk, másfelől viszont később válnak a teljesítmények közkinccsé, így a felhasználók költségei fognak megnövekedni. Mindenesetre azzal, hogy az előadókat, sőt jogutódaikat megilletik a szomszédos jogok védelme, véleményem szerint kiegyenlítődik az az ellentét, mely a szerzői mű egyénisége és eredetisége, valamint az előadások reprodukív jellege között húzódott. Nem szabad elfelejteni, hogy a zeneszerző azért részesülhet jogdíjban, mert műveit előadják, átdolgozzák, a hangfelvétel-előállítók pedig megőrik. Az előadók nélkül a zeneművek „némák”, „hangtalanok” maradnának, ezért ha nem is egyéni az ő teljesítményük, esetenként közel egyenértékű lehet a szerzői művel. Ugyanakkor ezen a ponton szükségesnek érzem, hogy pár szóban kitérjek arra a hazai, valamint nemzetközi szinten is élesebbé váló konfliktusra, mely a lemezkiadások körül gyökerezik. Manapság az illegális online letöltések elharapózásával, továbbá az egyedi lehívásos rendszer elterjedésének következtében visszaestek a hangfelvétel eladások mutatói. A

⁵¹ 2006/116/EK irányelv a szerzői jogok és egyes szomszédos jogok védelmi idejéről

⁵² A 2008-ban benyújtott irányelvjavaslat ennél lényegesen magasabb, 95 éves védelmi időről rendelkezett.

⁵³ http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_irom.irom_adat?p_ckl=39&p_izon=9383,
<http://www.parlament.hu/irom39/09383/09383.pdf>

hangfelvétel-előállítók egyre nagyobb anyagi és piaci kockázatot vállalnak azzal, ha egy nem vagy csak kevésbé ismert zeneszerző és előadó teljesítményeit kívánják rögzíteni, valamint terjeszteni, mert egyáltalán nem valószínű, hogy gazdasági haszon származna a kiadásból.⁵⁴

A zeneművek védelmének tárgyalása körében fontosnak tartom felhívni a figyelmet egy köztudatban élő tévhitre. Az általános közfelfogással ellentétben a © jel feltüntetése zenei kiadványokon nem áll összefüggésben sem a művek regisztrációjával, sem a szerzői jogi védelem keletkezésével. A copyright jelzés használata a magyar jogban nincs kihatással a szerzői művek védelmére, az mindössze jelzés értékkel bír, mely szerint a szerző odafigyel jogaira, figyelemmel követi művei jogszerű felhasználását. Ennek kapcsán érdemes megjegyezni, hogy a jelzést csak a szerző vagyoni jogait törvény vagy átruházási szerződés alapján megszerző használhatja jogszerűen.⁵⁵ Például a zeneszerző, ha szerzői kiadásban jelenteti meg műveit, akkor feltüntetheti a copyright jelzést, míg a többszörözésre és terjesztésre kizárólagos jogot szerző hangfelvétel előállító jogsértést követ el, ha a műveket sajátjaként tünteti fel a kiadványokon.

5. A szerző jogosultságairól általában

A zeneszerzőt megillető szerzői jogok a személyhez fűződő jogok, valamint a vagyoni jogok egységéből tevődnek össze, mely jogosultságok – mint azt az előzőekben már láttuk – a mű létrejöttétől illetik meg az alkotót. Most vizsgáljuk meg ezen jogoknak a tartalmát a teljesség igénye nélkül, pusztán a zenefelhasználásra és zeneszerzőket leginkább érintő szabályozásra koncentrálva. Elsőként tekintsük át a személyhez fűződő jogok csoportját.

5.1. A szerző személyhez fűződő jogai

A személyhez fűződő jogok kifejezés magában foglalja annak megnyilvánulását, hogy a szerző és a műve között személyes, közvetlen kapcsolat áll fenn. Mivel a szerző az alkotás folyamatában kifejezte saját gondolatiságát (akár a művésziesség és az igényesség, akár a szórakoztató ipar elvárásainak megfelelően) egyéni-eredeti jelleget

⁵⁴ http://www.mahasz.hu/?menu=piaci_adatok&menu2=statisztikai_adatok Különösen az 2010-2011. évi adatok különbsége szembeötlő. A MAHASZ éves piaci statisztikájának összesített eladási mutatója (hazai, külföldi és klasszikus zenei kategóriákat összesítve) közel másfél millió audio példánnyal csökkent, míg a digitális értékesítésből származó bevételek megsokszorozódtak.

⁵⁵ Lontai – Faludi – Gyertyánfy – Vékás: *Szerzői jog és iparjogvédelem* – Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2012., 62. o.

öltött a zenemű, s ezzel egyidejűleg keletkeztek a művön azok a jogok, amelyek kifejezetten a szerző személyéhez kapcsolják az alkotását. Úgy is megfogalmazható, hogy a szerzőt megillető személyhez fűződő jogok „az alkotó erkölcsi elismerését szolgálják.”⁵⁶

I.1. Az Sztj. szabályozási sorrendjében haladva az első jog a *mű nyilvánosságra hozatalának joga*.⁵⁷ Ehhez szorosan kapcsolódik a mű nyilvánosságra hozatalára adott engedély visszavonásához való jog, mely a zeneszámok felhasználhatóságára nézve ellenkező joghatást vált ki. Vizsgáljuk meg ezen jogok tartalmát. A szerzőnek a mű nyilvánosságra hozatalához fűződik talán a legnagyobb érdeke, mert az újonnan elkészült dal mások számára megismerhetővé tétele meghatározó a felhasználás és az anyagi haszonszerzés szempontjából, hiszen ezek határozzák meg a dal további „életét”. Gondoljunk arra, amikor a zeneszerző úgy ítéli meg, hogy műve elkészült, az híven tükrözi azt a mondanivalót, amit a zene hangulatával át szeretett volna adni. Ezen a ponton, ha a szerző úgy dönt, hogy műve megérett a nyilvánosságra hozatalra, akkor szóbeli vagy írásbeli egyoldalú jognyilatkozattal (pl. bemutató koncert megszervezésével) illetőleg ráutaló magatartással (pl. internetre való feltöltéssel) gyakorolhatja ezt a jogát. Fontos megjegyezniük a szerzőknek, hogy ha még nem készült el a művük, az a fiókban vagy a számítógép valamelyik mappájában pihen javításokra és az egyéni-eredeti jelleg kidolgozására vár, azonban valaki ezt a művet a zeneszerző engedélye nélkül nyilvánosságra hozza, akkor a Ptk. 81. § szerinti magántitok megsértésére vonatkozó általános szabályokra hivatkozva léphetnek fel a jogsértő ellen. Ha viszont a szerző műve elkészült, az elnyerte végleges formáját, vagy ha a mű már legalább az egyéni-eredeti jelleggel rendelkezik, de azt nem kívánja még a közönséggel megismertetni, azonban ennek ellenére azt jogosulatlanul valaki mégis nyilvánosságra hozza, akkor a már védendő szerzői műre, az Sztj. szankcióinak alkalmazását kérheti.

I.2. Mint említettem a nyilvánosságra hozatalhoz kapcsolódik a mű visszavonásának („a letiltásnak”) joga. Egy zeneszerző például akkor élhet ezzel a jogával, ha úgy véli a művészi fejlődésének újabb szakaszában, hogy „a mű már nem reprezentálja alkotói

⁵⁶ Dr. Grad-Gyenge Anikó (szerk): *Kézikönyv a szerzői jog érvényesítéséhez*. ProArt Szövetség a Szerzői Jogokért, 2012., I. fejezet: Békés – Financsek – Grad-Gyenge – Horváth – Kabai – Lábody – Molnár – Szesztay-Szép 42. o.

⁵⁷ Sztj. 10-11. §§

sajátosságait”⁵⁸, az már nem jellemzi őt többé. A visszavonásnak és az azt kísérő felhasználási szerződést felmondó nyilatkozat megtételének szigorú feltétele van: olyan alapos okra lehet hivatkozni, ami a nyilvánosságra hozatalkor még nem képezte akadályát annak, hogy a szerző saját személyiségének kifejeződéseként tekintse a művet. A nyilvánosságra hozatalhoz adott engedély visszavonására vonatkozó jognyilatkozat csak írásban érvényes, abszolút hatályú, minden folyamatban levő felhasználásra kihat, így elviekben még a szabad felhasználást is megtiltja. Meglátásom szerint e nyilatkozat megtétele jelentős kárt okozhat például azoknak az énekesnek és zenésznek, akik előadói teljesítményükkel működtek közre a mű felvételekor, mert a nyilvánosságra hozatalhoz adott engedély visszavonásával s a mű további felhasználásának megtiltásával az adott művet nem adhatják többé elő. Azt is mérlegelnie kell a szerzőnek, hogy a visszavonó nyilatkozat megtételének időpontjáig felmerült minden kárt köteles megtéríteni a felhasználóknak. A fentiek tükrében akkor éri meg a zeneszerzőnek visszavonni a nyilvánosságra hozatalra adott engedélyét, ha tegyék fel a régebben alkotott művét azért nem használják fel, mert az már nem egyeztethető össze azzal a zenei igényességgel, amit a zeneszerző a visszavonó nyilatkozat megtételekor képvisel. Mivel a mű feltehetőleg épp emiatt nem áll széles körű felhasználás alatt, s akár a szerző jó hírnevére is sérelmes az adott dal, akkor különösebb kockázat nélkül visszavonhatja művét. De mint a következőkben láthatjuk, joga van arra is, hogy a kifogásolt művet a továbbiakban a nevének feltüntetése nélkül használják fel, ne érvényesítse névjogát.⁵⁹

II. A másodikként tárgyalandó személyhez fűződő jogot, a *név feltüntetéséhez való jogot* már az öröklési szabályoknál érintettük. A törvényi megfogalmazásból következik, hogy a zeneszerzőt megilleti például a mű partitúráján vagy a zenei lemez borítóján nevének feltüntetési joga, melyből kitűnik a szerzői minősége.⁶⁰ Mint tudjuk, ez a jog a védelmi idő letelte után is fennmarad. Néhány szerzőt vonz az a lehetőség, hogy művét felvett néven, művészi álnéven hozza nyilvánosságra. Ekkor az Artisjus által vezetett önkéntes álnévnyilvántartásába kérheti álnévének felvételét az erre rendszeresített formanyomtatványon, s a nyilvántartás azon

⁵⁸ Lontai – Faludi – Gyertyánfy – Vékás: *Szerzői jog és iparjogvédelem* – Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2012., 65. o.

⁵⁹ Szjt. 12. § (3) második fordulat

⁶⁰ Szjt. 12. § (1)

túl, hogy elősegíti a szerzők névjogának érvényesülését, meg is könnyíti a szerző beazonosítását és az őt megillető jogdíjához való hozzájutását.⁶¹

III. Az előző két jogosultsághoz képest legalább olyan jelentős a *mű egységének védelme*. A zenemű integritása akkor sérülhet, ha felhasználás során a művet eltorzítják, megcsonkítják, vagy olyan változtatásokat eszközölnek rajta, ami a szerzőjének becsületét vagy hírnevét sérti. Két módja ismert a művekbe való beavatkozásnak. Az egyik a direkt formája, amelyben a sérelem közvetlenül érinti az eredeti műpéldányt (például átírják a zenemű kottáját), a másik pedig az indirekt, azaz a közvetett módosítás.⁶² Az utóbbi esetben a mű belső integritása nem sérül, pusztán olyan kontextusba helyezik a művet, amely sérelmes a műre és így a szerzőjére nézve. Ennek szemléltetésére kiválóan alkalmas az „Élem az életem” ügy, melyben a vele azonos című szerzemény vált érintetté. A peres eljárás során azt kifogásolta a dalszövegíró, hogy zeneszerzővel létrehozott közös művet olyan televíziós műsor főcíméhez használták fel, mely nem egyeztethető össze az alkotó művészi pályája során képviselt gondolatisággal és szellemiséggel. A Legfelsőbb Bíróság ítélete megállapította, hogy a „felhasználás módja is jelentheti a mű olyan mértékű eltorzítását vagy megcsorbítását, amely a becsület vagy hírnév sérelmét eredményezi.” Ezen túlmenően a dalszövegíró azt nehezményezte, hogy a főcím szerkesztői a zeneszöveg elhagyásával is megsértették a mű integritását.⁶³

Bár a jogutódlásnál felhívtuk rá a figyelmet, mégis érdemes megerősíteni, hogy a személyhez fűződő jogok *forgalomképtelenek*, csak a szerzőt és csak életében illetik meg. Szorosan kapcsolódnak a szerző személyéhez, ezért azok nem szállhatnak át a törvény erejénél fogva, nem is ruházhatók át, valamint a szerző nem mondhat le ezek gyakorlásáról. Ugyanakkor a párhuzamos joggyakorlás lehetősége nincs kizárva.⁶⁴

5.2. A szerzőt megillető vagyoni jogok

A szerzői művön fennálló jogok másik csoportja a vagyoni jogoké, amelyeknek célja a kizárólagos jog biztosítása a szerzőnek „a mű egészének vagy valamely azonosítható részének anyagi formában és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására és

⁶¹ http://artisjus.hu/szerzoknek__jogdikifizetes_/tajekoztatok/alnev_tajekoztato/

⁶² Bérczes – Gyenge – Lendvai: *A szerzői jogi jogsértések esetén alkalmazható jogi eszközökről – segédanyag a gyakorlat számára* – ASVA, Budapest, 2007., 19. o.

⁶³ LB-H-PJ-2008-203, Zeneszám felhasználása televíziós show-műsorban – SZJSZT 15/2006.

⁶⁴ Szjt. 9. § (2)

minden egyes felhasználás engedélyezésére.”⁶⁵ Eszerint a szerzők rendelkezési joga kettős. Egyfelől kizárólagosan ők jogosultak saját műveiket felhasználni, másfelől kizárólagosan ők engedélyezhetik másnak az egyes felhasználásokat. Ezt a kizárólagosságot fejezi ki a felhasználás jogának generálklauzulája. A következőkben bemutatásra kerülő vagyoni jogok biztosítanak lehetőséget a szerzőnek arra, hogy alkotásaikért anyagi javakban is részesüljenek, a szerzeményükbe fektetett energia, szakmai tudás vagy épp a kísérletező játékszellem megtérüljön, s jogdíj formájában részesüljenek azok hasznából.

Az Szt. 17. § felsorolja azokat a felhasználási módokat, melyekre a szerző kizárólagos engedélyezési joga kiterjed, azonban a „különösen” megfogalmazás arra utal, hogy ezek csak a legtipikusabb felhasználási módok. A törvény nem taxatívén határozza meg azokat, hiszen számtalan mód létezik, s a technikai fejlődés következtében újabbak is jelenhetnek meg. Az egyes felhasználási módokra egy közös tulajdonság jellemző, mindegyik a művek érzékelhetővé tételét teszi lehetővé a közönség számára, melyek során a szerzők díjazásra vagy ellenszolgáltatásra válnak jogosulttá. Tekintsük most át a zeneművekre jellemző felhasználási módokat, melyek két csoportba oszthatók az által, hogy a felhasználás anyagi (I.) vagy nem anyagi (II.) formában történik.

I. Elsőként a művek *anyagi formában történő felhasználásait* vesszük sorra, melyek során a zeneművek fizikai, megtestesült alakban jutnak el a hallgatósághoz.

I.1. Az egyik legjellemzőbb vagyoni jog a *többszörözés*, amely a zeneművek esetében CD-re, esetleg zenei DVD-re, pendrive-ra vagy manapság jellemzően mobiltelefonok memóriáira másolva valósulhat meg. A dal felvétele, rögzítése után a műpéldányt vetik alá a sokszorosítási eljárásnak, melyet a szerző személyesen végez vagy ő jogosult erre engedélyt adni.⁶⁶ Az első többszörözés közvetlenül az eredeti műpéldányról történik, ez után van lehetőség további másolatok készítésére. Bár kitérőt jelent, de szorosan ide kapcsolódik a szabad felhasználás egyik esete, mely szerint többszörözésre engedélykérés nélkül is van lehetőség, kivételes szabályként a törvény lehetővé teszi, hogy természetes személy *magáncélra másolatot* készítsen a zeneműről. Ez a magáncélú többszörözés azonban még közvetve sem szolgálhatja az egyén jövedelemszerzését. Ennek értelmében a megvásárolt zenei lemezekről otthon, saját célra (szűk családi, ismerősi kör) adathordozóra mentve van lehetőség másolatot

⁶⁵ Szt. 16. § (1)

⁶⁶ Szt. 18. § (1)

készíteni, de például a CD-lemezre kiírt másolatok értékesítése jogellenesnek minősül. Ugyanakkor azt is meg kell jegyezni, hogy a magáncélú másolat készítése nem tekinthető a tipikus szabad felhasználás esetének. Noha engedélyt nem kell kérni a felhasználásért, viszont azokra az üres kép- és hanghordozókra, melyekre a másolást végzik (pl.: CD és DVD lemezek, mobiltelefonok memóriái, pendrive-ok) díjigénye áll fent a szerzőnek. Az ún. „üreshordozó” jogdíj azért terheli ezeket az adathordozókat, mert a tömeges méreteket öltő magáncélú másolások számottevő bevételkiesést okoznak a mű szerzőinek, s az átalányjogdíjak forgalmazók általi megfizetéséből egyfajta kompenzációként részesülnek a szerzők a jogdíjak végső felosztásakor. Visszatérve a többszörözéshez, az Szjt. külön szabályt tartalmaz a szerzők zeneműveit leképező kottákról, mely szerint 2004-től azokról még magáncélra sem készíthetők másolatok reprográfiai eljárással.⁶⁷ A kottareprográfia engedélyezése a szerzők és a zeneműkiadók kizárólagos jogában áll, ezért a zenekari vagy énekkari művek partitúráinak másolásakor egyedi felhasználási engedélyt kell kérni a jogosultaktól. A korábbi szabályozás hatálya alatt a többi szerzői műhöz hasonlóan, a kották magáncélú másolásáért a közös jogkezelő szervnek átalánydíj megfizetése volt előírva, melyből a szerzők a felosztás során részesültek.⁶⁸ A új szabály azzal, hogy a reprográfia engedélyezését a szerzők joggyakorlásába adta vissza, ezáltal a díjigényre sem tarthatnak igényt, holott abból bármily kis mértékű bevétele is származott, azonban legalább részesültek egy bizonyos összegben. A hatályos szabályozás alatt véleményem szerint még kisebb bevétele származik a jogosultaknak a kottareprográfiából, mert a felhasználónak a tervezett másolás előtt fel kell keresnie az akár külföldön élő jogosultat, s meg kell állapodnia vele a felhasználás feltételeiben. A jogkövetés ez esetben olyan nehézség elé állítja a felhasználót, ami valószínűleg az engedély nélküli másolás útjára fogja vezetni. A zeneszövegek reprográfiai másolására tekintettel a zenei jogosultak (zeneszövegírók és zeneműkiadók) részesülnek a Reprográfiai Szövetség által beszedett jogdíjakból. E megoldás indoka az, hogy a zeneszöveg olyan irodalmi műnek tekinthető, amelyre külön (a kottától mintegy elválasztva) megáll a reprográfiai díjigény.

I.2. A szerzőnek kizárólagos joga van a műveinek és azok kottáinak *terjesztésére* is, melynek keretében a műpéldány többszörözött másolatai válnak a nyilvánosság számára

⁶⁷ Szjt. 35. § (1)

⁶⁸ Dr. Grad-Gyenge Anikó: *Szerzői jogi korlátozások és a szerzői jog emberi jogi háttere* – HVG-ORAC, Budapest, 2010., 217. o.

hozzáférhetővé.⁶⁹ A zeneművek terjesztése megvalósulhat kereskedelmi forgalomban tulajdonátruházással, bérbeadással, nyilvános haszonkölcsönbe adásával valamint importálással. Az első részjogosítványhoz kapcsolódik a jogkimerülés intézménye, amelyről akkor beszélhetünk, ha egy Európai Gazdasági Térségbeli államban a zeneszerző engedélyezi az új művének, műpéldányának tulajdonátruházással történő forgalomba hozatalát. Az engedéllyel lehetségessé válik a mű első forgalomba hozatala, de ezzel egyidejűleg a terjesztési jog tulajdonátruházása, mint részjogosultság kimerül az adott államban, s ezt a jogosultságot a szerző nem gyakorolhatja többé. A mű további forgalmazásáért, például a bakelitlemezek, MC-k vagy CD-k antikváriumban történő értékesítéséért már nem követelhető jogdíj. A terjesztésen a forgalomba hozatalon túl a mű forgalomba hozatalra való felkínálását is értjük. Felkínálásnak tekintendő például a kottapéldányok vagy lemezkiadványok kirakatban történő elhelyezése, hirdetése. Ide kapcsolódik az SZJSZT-nek az a szakvéleménye, amelyben a jogkimerülés és a forgalomba hozatal szabályait értelmezte. Megállapította, hogy két gazdálkodó szervezet között létrejött, a forgalomba hozatalra való felkínálásra váró raktárkészlet tekintetében keletkezett tulajdonjog-átruházási aktus még nem minősül a terjesztés fogalmkörébe eső forgalomba hozatali cselekménynek, így a jogkimerülés szabályait jelen esetben alkalmazni nem lehet.⁷⁰ A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy ha a szerző műveit tartalmazó CD-ket raktáron tartják az üzlet polcaira kihelyezését megelőzően, azonban a felkínálás elmarad, akkor a raktározás időtartamára még nem tekinthető a terjesztés joga kimerültnek.

II. A nem anyagi formában megjelenő zenefelhasználás jellemzője, hogy az nem jelenik meg testi, fizikai formában.

II.1. Ezek körében a legjelentősebb felhasználási mód kétségtelenül a zeneművek nyilvános előadása. Fentebb már utaltam az előadás jelentőségére: az által válik egyáltalán érzékelhetővé a dal, amit a szerző megalkotott. Ez a zeneművek esetében egyfelől az élő előadással lehetséges, aminek keretén belül például egy hangversenyen az előadó személyesen adja elő a saját művét vagy egy másik szerzőét a jelenlevő közönségének. Másfelől a mű érzékelhetővé tétele technikai eszköz (például hangszóró) igénybevételével is lehetséges. Szem előtt kell tartania a szerzőnek, hogy a művei előadása csak akkor minősülhet nyilvánosnak, csak akkor részesülhet jogdíjban, ha a

⁶⁹ Sztj. 23. § (1)

⁷⁰ Hangfelvétel többszörözésének és terjesztésének jogszerűsége, jogkimerülés – SZJSZT 7/2006.

rendezvényt olyan helyen tartják meg, ahol a felhasználó családján, hozzátartozóin kívül másoknak is lehetősége adódik élvezni a koncertet. Így tehát nem nyilvános az az előadás, amire csak az előadó ismeretségi köre juthat el.⁷¹

II.2. A szerző arra is kizárólagos engedélyezési jogosultsággal rendelkezik, hogy darabjait televíziós vagy rádiós sugárzással a *nyilvánossághoz közvetítsék* akként, hogy a távollevő közönség számára földfelszíni vezetékes vagy anélküli műholdas átvitelrel érzékelhetővé teszik a hangokat, valamint például videoklipek esetén a hangok és képek egységét.⁷² Ugyanakkor ebbe a körbe tartozik a dalok lehívásra hozzáférhetővé tétele, amelynek specialitása abban rejlik, hogy a nyilvánosság tagja egyénileg, online felületről választhatja meg, melyik dalhoz kíván éppen hozzáférni. A nyilvános előadással, illetőleg a vezetékes nyilvánossághoz közvetítéssel ellentétben itt a távollevő közönség számára úgy válik elérhetővé a zene felhasználása, hogy a hallgató szabadon válogathat a szerzők művei között.

II.3. A Szt. a 28. §-ban megfogalmazza a sugárzott műnek az eredetihez képest más szervezet (kábeltelevízió) közbeiktatásával a *nyilvánossághoz történő továbbközvetítését*, mely leegyszerűsítve „másodlagos »nyilvánossághoz közvetítést«” jelent.⁷³ Olyan zeneművet érint ez a felhasználás, amit már egy rádió-, televízió szervezet sugárzott egy műsorában. Ezt a dalt tartalmazó műsort (például az olimpiai megnyitó műsort) egy másik szervezet továbbközvetíti a nyilvánossághoz, méghozzá az eredeti műsorral egyidejűleg és csonkítatlan, változatlan formában.

II.4. A törvény logikai sorrendjét követve utoljára maradt a legtöbb kérdést felvető speciális felhasználási mód, az *átdolgozás*. Az Szt. 29. §-ában meghatározza az átdolgozás fogalmát, mely szerint az átdolgozás a mű zenei feldolgozása, filmre való átdolgozása és a mű minden más olyan megváltoztatása is, amelynek eredménye egy – az eredetiből származó – új mű létrejövetele. Azért vet fel sok kérdést, mert míg az előzőekben látott felhasználási módok jól körülhatároltak, addig az átdolgozás megítélése korántsem olyan objektív. Itt ugyanazzal a dilemmával találkozunk, mint a zeneművek fogalmiságának tárgyalásánál, mert az által, hogy új mű jön létre, annak szintén meg kell felelnie egy egyéniség és eredetiség követelményének, s ebben rejlik a

⁷¹ Szt. 24. § (1) – (3)

⁷² Szt. 26. § (1)

⁷³ Lontai – Faludi – Gyertyánfy – Vékás: Szerzői jog és iparjogvédelem – Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2012. 81. o.

specialitása. A kritérium meglétét, valamint az mű integritásának sértetlenségét viszont nem könnyű megállapítani, ehhez jogvita esetén bírói döntéshozatal, de esetenként a SZJSZT szakvéleményei is szükségesek. Az átdolgozás engedélyezése minden esetben egy egyedi felhasználási szerződés megkötésével történik. A közös jogkezelő engedélyezésére itt nincs lehetőség tekintettel arra, hogy a zeneszerző eredeti műve olyan változtatáson fog keresztül menni a felhasználás során, mely sértheti a szerző személyhez fűződő jogait. Annak eldöntésére pedig kizárólagosan a szerző jogosult, hogy a zeneművét milyen módon, milyen változtatásokkal engedélyezi felhasználni. A felhasználási szerződésben kifejezett kikötés esetén lehet jogot engedni a mű átdolgozására.

Az SZJSZT 2010-ben kapott egy olyan megkeresést, melyben a perben álló felek közötti vita az átdolgozás szintjének kérdéseit érintette. Nagyon érdekes végigkövetni a szakvélemény álláspontjának levezetését, azt igen tanulságosnak tartom, ezért röviden összefoglalom a főbb megállapításokat.⁷⁴ A jogvitában egy zeneszerző és egy hangfelvétel-előállító állt perben egymással, s a Testületnek azt kellett eldöntenie, hogy az alperes által kiadott lemezen elhangzó áthangszerelt, új előadóval megszólaltatott felperesi mű minősülhet-e átdolgozásnak, továbbá a változtatások sértik-e a zeneszerző személyhez fűződő jogait. A felperes szerint a műve átdolgozásnak minősülő változáson esett át, amire ő nem adott engedélyt a hangfelvétel-előállítónak. Megállapodásukban csak az eredeti mű későbbi nyilvánosságra hozatal céljából történő ismételt többszörözésről és terjesztésről egyeztek meg. Az alperes állítása szerint nem dolgozta át a kérdéses művet. Az SZJSZT-nek a kérdés eldöntéséhez rendelkezésére állt az eredeti, valamint a később rögzített és megjelent felvétel is, így annak aprólékos összevetése után foglalt állást. Megállapította a szakvélemény, hogy az eredeti mű áthangszerelése ez esetben nem minősül átdolgozásnak, hiszen azáltal nem jött létre származékos mű. Ezt az *előadasmód szabadságára* alapozta a Testület, felhívva arra a figyelmet, hogy egy előadó és együttesének stílusa is megkövetelheti a dal áthangszerelését. Mindemellet kimondásra kerül a szakvéleményben, hogy a tempó kismértékű megváltoztatása, a dal instrumentális részeinek lerövidítése vagy elhagyása, valamint a refrén többszöri megismétlése nem minősül a zenemű átdolgozásának tekintettel arra, hogy a teljes dallamvezetés, a harmóniamenet, továbbá a dal stílusa, hangulata és mondanivalója, azaz a mű egyéni-eredeti jellege változatlan formában

⁷⁴ Zenemű integritásához fűzött jog sérelme – SZJSZT 18/2010.

maradt. A fentiek értelmében nem állapítható meg az átdolgozás, így nem járt el jogsértően az alperes, amikor az eredeti művet a fenti változtatásokkal rögzítette, mert az nem minősül engedélyköteles átdolgozásnak. A személyhez fűződő jogok sérelmére vonatkozóan az SZJSZT a mű integritásának védelmét vizsgálta, melynél arra a következtetésre jutott, hogy egyik változtatás sem érinti a dal lényeges vonásait, sőt a hírnév sérelme sem valósul meg, figyelemmel a két dal színvonalbeli egyezőségére.

Ahogy a személyhez fűződő jogok tárgyalása után, úgy itt különösen szükséges kitérni a vagyoni jogok *forgalomképességére*. A fentiekben láthattuk, mely vagyoni jogosultságok illetik meg a zeneszerzőket. Főszabály szerint a vagyoni jogok sem ruházhatók át, másként nem szállhatnak át és lemondani sem lehet róluk.⁷⁵ Azonban a törvény ez alól kivételeket tesz, egyes műfajták esetében lehetővé válik a jogok átruházása és átszállása.⁷⁶ Eszerint átruházhatók a szoftverre, az adatbázisra, a filmalkotáshoz használt művekre – kivéve a zeneműveket –, a reklám céljára alkotott művekre vonatkozó vagyoni jogok, míg az együttesen és a munkaviszonyban alkotott művekre vonatkozó vagyoni jogok a törvény alapján az alkotást kezdeményező, irányító szervezetre, illetve a munkáltatóra – ellenkező megállapodás híján – szállnak át. A felsorolásból kitűnik, hogy a zeneművek vagyoni jogai abban az esetben ruházhatók át a felhasználóra, ha azokat – a filmalkotás kivételével – reklámokhoz vagy adatbázishoz történő felhasználás céljából készítették el, illetőleg akkor szállhatnak át, ha munkaviszony keretében alkották meg a művet. A vagyoni jogok átruházásának az a jelentősége a felhasználás engedélyezésének jogában rejlik. Ha a zeneműhöz kapcsolódó vagyoni jog átruházásra kerül, akkor a felhasználó a felhasználási engedélyen túl magát az engedélyezés jogát is megszerzi, s a jog kikerül a szerző fennhatósága alól. A vagyoni jogok átruházása és a felhasználási engedély is felhasználási szerződéssel engedhető, a következő pontban vegyük górcső alá a zeneművek felhasználási szerződéseire vonatkozó szabályokat.

6. A zeneművek felhasználási szerződésai

A zene nem csak a szubjektivitása és kifejező ereje miatt speciális műfaj, hanem azért is, mert számtalan módon felhasználható. A zeneművek idézhetők, többszörözhetők, átdolgozhatók, ugyanakkor nyilvános előadásuk, rögzítésük, sugárzásuk és

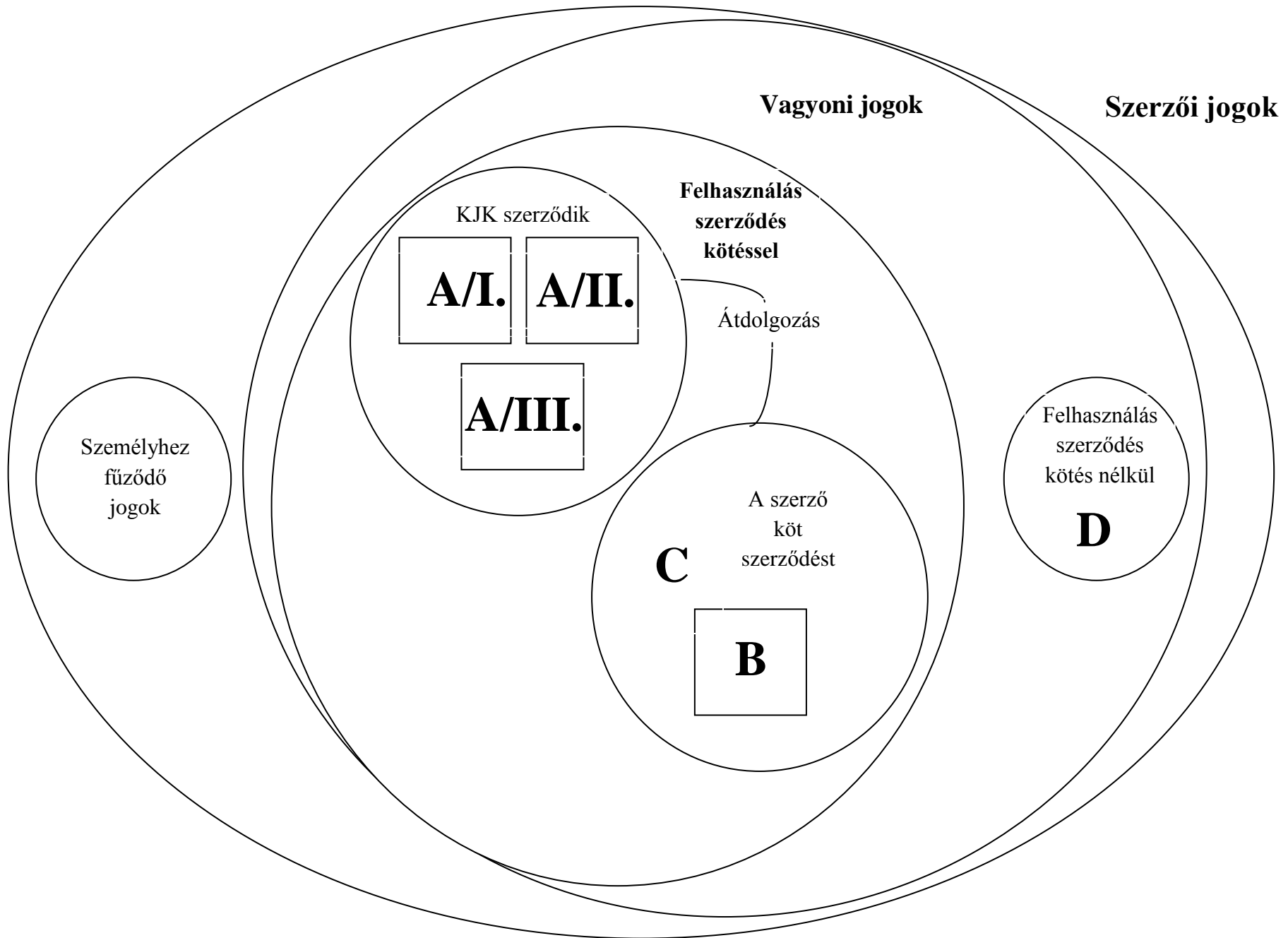
⁷⁵ Szjt. 9. § (3)

⁷⁶ Szjt. 9. § (6)

továbbközvetítésük akár együttesen is megvalósítható. A szerzemények nem csak önmagukban használhatók fel, azok könnyen alkalmazkodnak más műfajokhoz, hiszen reklámok, filmek, videoklipek és televíziós vagy rádiós műsorszámok alapjául is szolgálhatnak. Mindebből a komplexitásból az következik, hogy a zeneszerzőknek számos esetben kellene egy adott művük felhasználásának tekintetében az engedélyezési jogukat gyakorolniuk, ami az egyes felhasználási módok gyakorisága és ezáltal követetlensége miatt jelentős nehézséggel járna. E teher enyhítése végett az Szt. sajátos jogkezelési rendszert állít fel, amely egyes vagyoni jogok vonatkozásában a szerző kizárólagos joggyakorlása helyett más, hatékonyabb környezetet biztosít a felhasználási engedély megadására. A felhasználási szerződések megkötésének rendszerét az alábbiakban tekintjük át.

Az Szt. egyes felhasználási módok tekintetében kivételt tesz a szerző kizárólagos joggyakorlásának főszabálya alól, s azokra kötelezően írja elő az Artisjus engedélyezését. Így az egyedileg nem gyakorolható vagyoni jogok (kisjogok) a *kötelező közös jogkezelés* előírásával kikerülnek a szerző kizárólagos engedélyezéséből (A/I.). További kivételt képeznek azok a törvény által meghatározott vagyoni jogok, melyek szintén az Artisjus jogkezelési körébe tartoznak, viszont esetükben lehetővé teszi a szabályozás, hogy a zeneszerző gyakorolja kilépési jogát a közös jogkezelésből (A/II.). A harmadik szintet azoknak a jogoknak a csoportja jelenti, amiket az Artisjus tagjai önkéntes megállapodásuk keretében bíznak a közös jogkezelő szerv joggyakorlására, még tovább szűkítve a saját személyes engedélyeztetési körükbe tartozó felhasználások lehetőségét (A/III.). (A közös jogkezelés alá tartozó vagyoni jogokat az Artisjusnak adott szerzői megbízás taxatív – a későbbiekben részletezett – felsorolása tartalmazza.) A jogoknak azon csoportját, amelyek a megbízási szerződés körén kívül esnek, s továbbra is a szerző rendelkezése alatt állnak, azokat az Szt.-ben meghatározott esetekben és feltételekkel *átruházhatja*, illetve e körben önállóan adhat felhasználási engedélyt is (B). Átruházás esetén a felhasználó nem csak a felhasználási engedélyt szerzi meg, hanem magával az engedélyezési joggal is rendelkezhet a továbbiakban [kivéve, ha az átruházásra irányuló szerződésben ettől eltérő kikötéssel élnek (Szt. 9. § (6)]. A felhasználási módok engedélyezésének következő logikai lépcsőjeként, s egyben további kivételként azokat a vagyoni jogokat helyezhetjük egy csoportba, amelyek engedélyezését a szerző *felhasználási engedélyt adhat, de nem adhatja a közös jogkezelés joggyakorlásába, sőt azokat át sem ruházhatja* (C). Ezt a csoportot a

színpadra szánt zeneműveken fennálló nagyjogok alkotják, melyek felhasználását a szerző egyedileg engedélyezi a felhasználóknak. Kivételes esetekben a szerző helyett a *törvény ad engedélyt a felhasználásra*, ezek a 3.2. pontban érintett a felhasználó számára szabad felhasználási esetek, melyekre szerződéskötés nélkül szerzhető felhasználási jog (D). Ezekhez az esetekhez más személyt terhelő, a közös jogkezelőnek megfizetendő díjigény kapcsolódik. Annak érdekében, hogy jobban átlátható legyen a vagyoni jogok engedélyezésének módja és személyi köre, készítettem egy ábrát, mely összefoglalja az egyes felhasználások jogalapját.

1. ábra: A vagyoni jogok engedélyezésének rendszere

Folytassuk a zeneművek felhasználására vonatkozó szabályozás ismertetését a szerint, hogy a felhasználás engedélyezésének jogát személyesen gyakorolja-e a zeneszerző vagy a közös jogkezelő szerv jogosítja az egyes felhasználásokat.

6.1. A zeneszerző által kötött egyedi felhasználási szerződések

A zeneszerző akkor jogosult felhasználási szerződést kötni a felhasználóval, ha az adott művön fennálló vagyoni joga nem tartozik közös jogkezelés körébe. A szerződés tárgyát a nagyjogok csoportjába eső művek képezik, mely kétféle alcsoportosítást tesz lehetővé. Egyfelől beszélhetünk *nagyjogos felhasználási módokról*, amelyeket közvetlenül a szerző jogosult engedélyezni, másfelől elkülönítjük a *nagyjogos művek* csoportját, melyek felhasználására a szerzőtől közvetlenül lehet engedélyt szerezni.

I.1. *Nagyjogos felhasználási módok* (C) tekintjük a zeneművek első érzékelhetővé tételét lehetővé tevő felhasználásokat, melyek keretében először nyilvánosság elé kerül a mű, s az megismerhetővé válik a közönség számára. Ennek értelmében a szerzőtől kell közvetlenül engedélyt kérni például a zenemű *ősbemutatóira*, mely történhet nyilvános előadás keretében egy koncerten vagy akár rádiós műsorszámban való sugárással is. Mivel az ősbemutató engedélyezése által egyszerre gyakorolja a szerző a mű nyilvánosságra hozatalához való személyhez fűződő jogát, ezért a felhasználási engedély megszerzése ilyen esetekben különösen nagy jelentőséggel bír. Ugyanígy a szerző személyes és közvetlen hozzájárulásával történik a zenemű *hangfelvételen* történő első megjelentetése is.

I.2. A *nagyjogos művek* (C) azok színpadra szánt, nagydrámai zeneművek, jeleneteik, illetve keresztmetszeteik, mint például az operák, operettek, balettek vagy a musicalek, melyek felhasználására a szerző engedélyét kell kérni. Nem csak a színházi felhasználás során jogosult a zeneszerző szerződést kötni, hanem abban az esetben is, ha rádióban sugározzák vagy hangfelvételen adják ki a zeneműveket. Felvetődik a kérdés, hogy vajon e tekintet alá esik-e az a kisjogos zenemű is, ami nem színpadi előadásra íródott ugyan, viszont azt fel kívánják használni például egy musicalben a cselekmény részeként? Ez a felhasználás a zenemű átdolgozásának fog minősülni, melyhez az Artisjusszal kötendő felhasználási szerződéshez a szerző autorizációját kell megszereznie a felhasználónak.

II. Külön ki kell emelnünk azokat a felhasználási módokat, melyekre az Szjt. kivételt tesz a vagyoni jogok forgalomképtelenségének főszabálya alól és lehetővé teszi a vagyoni jogok *átruházását* (B). Azon zeneművek vagyoni jogai ruházhatók át egy felhasználóra, melyeket

reklám céljára szereztek vagy munkaviszony keretében alkottak meg. Ezekre a célokra létrehozott zeneművek, szignálok a felhasználás során olyan termékek részévé válnak, melyek jelentős anyagi és gazdasági potenciállal rendelkeznek a megrendelő vonatkozásában a termékek piacán. Ezért a felhasználónak az az érdeke, hogy a termékét, amelyet reklámoz, olyan zenével azonosítsák a vásárlók, ami a lehető legrövidebb időn belül felismerhetővé, azonosíthatóvá teszi számukra az előállító, gyártó termékét. Ebből kifolyólag az is érdekében áll, hogy az adott zenemű ne legyen más felhasználás tárgya, ne jelenthessen konkurenciát ugyanazon mű egy másik termék reklámjánál. Ezért a szerzővel kötött felhasználási szerződésben kiköthetik a felek a mű vagyoni jogainak átruházását meghatározott jogdíjfizetés ellenében, ezáltal a mű további engedélyezésének jogával már nem a szerző, hanem a felhasználó fog rendelkezni.

A filmalkotások létrehozására kötött megfilmesítési szerződésre vonatkozó szabály kivételként határoz a zeneművekről, mely szerint azok szerzői nem ruházhatják át a filmalkotás előállítójára a művön fennálló vagyoni jogokat. Azok kezelése egy már nyilvánosságra hozott kisjogos mű esetében az Artisjushoz tartozik, de mivel a zenemű egy filmalkotás részévé válik, új mű jön létre, így a szerző engedélyét kell kérni az *átdolgozás*nak minősülő felhasználáshoz.⁷⁷ Egy nagyjogos még nyilvánosságra nem hozott, jövőben megalkotandó mű engedélyezési jogát viszont közvetlenül a szerző gyakorolja.

A zeneszerző által kötött egyedi felhasználási szerződésekre elsődlegesen a felhasználási szerződések általános szabályait, míg a kiadói szerződésekre, mint nevesített szerződéstípusra a vonatkozó különös részi szabályokat kell megfelelően alkalmazni. Tekintsük most át a felhasználási szerződések legfontosabb általános szabályait annak szem előtt tartásával, hogy mikre kell a zeneszerzőnek figyelmet fordítania a szerződéskötéskor.

6.1.1. A felhasználási szerződések általános szabályai

A felhasználási szerződések *alanyaiként* a 3. pontban már részleteiben ismertetett felek, a zeneszerző, valamint felhasználó jelennek meg, figyelemmel azok jog- és cselekvőképességére. A szerződés *tárgyaként* minden esetben a felhasználandó mű nevezendő meg, melynek két csoportja különíthető el. Engedély adható egy már meglévő zenemű felhasználásra, ugyanakkor egy jövőben elkészítendő zeneműre vonatkozó szerződés is megköthető, például film vagy reklám esetében. Ezekben túl lényeges kérdésnek minősül a

⁷⁷ Dr. Faludi Gábor: *Felhasználási szerződések* – KJK-Kerszöv, Budapest, 1999., 95. o.

szervződés létrejötte szempontjából a *felhasználási engedély terjedelme* és az *ellenértékének* a meghatározása. A felhasználási engedély földrajzi területre, időtartamra, a felhasználási mód kizárólagosságára és a jog átengedhetőségére korlátozható.⁷⁸ A szerződésre mögöttes jogként pedig a Ptk. szabályai alkalmazandónak, s ha a szerződés tartalma azonban nem állapítható meg egyértelműen, akkor a zeneszerző számára kedvezőbb értelmezést kell elfogadni. Arra viszont különösen ügyelniük kell a feleknek, hogy a köztük létrejövő szerződés megfeleljen a felhasználási szerződésekre vonatkozó sajátos *érvénytelenségi okoknak*. Erre tekintettel a szerződést írásbeli alakban (elektronikus úton) kell megkötni.⁷⁹ Amennyiben a felek az alakiságot megsértik, a szerződés semmisnek fog minősülni. Ugyanígy semmis az a szerződés, amely olyan felhasználási módra ad felhasználási engedélyt, mely a szerződés megkötésekor még ismeretlen. Ez a szabály szintén a szerzöt védi, hiszen a technikai fejlődés napjainkban is megállíthatatlanul zajlik, így kiszámíthatatlan, hogy mikor jelenik meg egy újabb felhasználási mód. Az arra is megadott engedély előfordulhat, hogy ellentétes lenne a szerző szerződéskötést átható szándékával. Az Szt. 44. § (1) bekezdése szerint ugyancsak semmis az ún. „életműszerződés”, melyben a szerző valamennyi már meglévő és a jövőben elkészülő műveinek felhasználására ad engedélyt. Mind a zeneszerző, mind a felhasználó számára a legfontosabb kérdés a *díjazásnak*, a felhasználási engedély ellenértékének meghatározása. A felek szabadon állapítják meg az egyedi felhasználási szerződésben a díj összegét, azonban annak – eltérő megállapodás hiányában – arányban kell állnia a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel. Aszerint kell meghatározni a díj mértékét, hogy milyen módú és időtartamú felhasználásra szerez jogot például a hangfelvétel-előállító. Az ellenérték meghatározásakor a felhasználás kizárólagossága is meghatározó tényező, ugyanis ha a szerző kizárólagos felhasználást enged a felhasználónak, akkor ez egyben azt is eredményezi, hogy nem csak más felhasználó, de a szerző sem lesz jogosult művét felhasználni. Például a felhasználó engedélyével adhatja elő nyilvánosan a szerzeményét.

A zeneművek *átdolgozásának* engedélyezéséről külön szöveg egy pár szóban. Függetlenül attól, hogy kisjogos vagy nagyjogos zenemű átdolgozását engedélyeztetni a felhasználó, a szerzőnek minden esetben kifejezett hozzájárulását adnia a felhasználáshoz.⁸⁰ Egy opera áriájának vagyoni jogait a szerző gyakorolja, így értelemszerűen ő fogja személyesen (esetleg ügynökségén keresztül) az engedélyt megadni, ezzel szemben egy kisjogos mű felhasználását

⁷⁸ Szt. 42-43. §§

⁷⁹ Szt. 45. § (1)

⁸⁰ Szt. 47. § (1)

viszont az Artisjus engedélyezi. Ha felmerül az átdolgozás lehetősége a felhasználás kapcsán, akkor a közös jogkezelő szervezet megkeresi a szerzőt, s akár az elérhetőségek átadásával a két fél közvetlenül is meg tud állapodni az átdolgozás feltételeiben és a jogdíj részesedési arányban. Tehát a közös jogkezelő szervezet kezelésében álló mű esetében is a szerző autorizációja szükséges a felhasználás jogosításához, bár ebben az esetben helyette a közös jogkezelő szervezet lesz szerződő fél, a zeneszerző a közvetlen hozzájárulását adja a felhasználáshoz.

Miután áttekintettük a felhasználási szerződések legfontosabb szabályait, vizsgáljuk meg, hogyan alkalmazhatóak azok a kiadói szerződésekre.

6.1.2. A kiadói szerződésre vonatkozó különös részi szabályok

A kiadói szerződés (vagy más néven hangfelvétel-kiadói szerződés) szabályai speciálisak az általános szabályokhoz képest tekintve, hogy azt csak kiadói tevékenységet végző személy kötheti a jogosulttal. A jogosult személye ez esetben attól függ, hogy a hangfelvétel még kiadatlan-e, tehát az előállítása és forgalmazása során kerül először nyilvánosság elé a mű vagy az már korábban is hozzáférhető volt. A még kiadatlan, nagyjogos művére felhasználási engedélyt adó zeneszerző lesz a szerződő fél, míg az utóbbi esetben a közös jogkezelő szervezet fogja engedélyezni a művek mechanikai többszörözését. A fejezet jelen pontjában most a nagyjogos, a szerző által engedélyezett felhasználási mód áll a vizsgálódás középpontjában.

A kiadás specialitása abban is megmutatkozik, hogy az több felhasználási módot foglal egybe: a rögzített hangfelvétel többszörözését és terjesztését. Az Szt. előírja, hogy a kiadói szerződés alapján a szerzőnek kötelessége a műveket (ez esetben a kottát vagy a demo felvételeket) a kiadó rendelkezésére bocsátani, a kiadó pedig jogosult azt kiadni, forgalomba hozni, s az ezekre adott engedélyt díj formájában megtéríteni.⁸¹ A *díj megállapításának* tekintetében két lehetőség áll a felek előtt. Fix összeget határozhatnak meg vagy royalty típusú díjat köthetnek ki, mely mindkét félnek ugyanakkora kockázatot jelent attól függően, hogy mekkora az igény a kiadott lemez iránt. Véleményem szerint ez a jövedelmezőbb forma gazdaságilag, hiszen így a felek a zenei lemez promotálásában és piaci keresletének fokozásában is közösen érdekeltek a nagyobb bevétel eléréséért. A szerződés további sajátossága, hogy a hangfelvétel-előállító felhasználási joga a szerződésben megállapított időre kizárólagos jellegű. Ennek értelmében senki más nem jogosult ugyanazon zeneműveket

⁸¹ Szt. 56-57. §§

hangfelvételen forgalomba hozni. Elmondható, hogy a hangfelvétel-kiadás jellegzetes triászt hoz létre. Egy zenemű hangfelvételen történő rögzítésével a szerzőknek, a közreműködő előadóknak és a hangfelvétel-előállítónak együttesen állnak fent a vagyoni jogaik a létrejött hangfelvételen. Az előadóművészek és a hangfelvétel-előállítók, mint szomszédos jogi jogosultak teljesítményeik alapján ugyanúgy jogosultjai lesznek a művek felhasználásból befolyó jogdíjak arányos felosztására, s – eltérő megállapodásuk hiányában – hármójuk engedélye szükséges a hangfelvételek felhasználásához. Ez a megosztottság azonban együtt jár azzal a következménnyel, hogy a zeneszerzők csak kisebb százaléku részesedést kapnak a jogdíjából.

A kiadó olykor túlzottan részletekbe menő beavatkozásán túl főleg ez az anyagi ok vezeti el a szerzőket ahhoz, hogy saját műveik kiadását (rögzítését, többszörözését és terjesztését) a maguk kezébe vegyék. Ennek érdekében saját kiadó céget hoznak létre, vagy személyesen járnak el vállalkozás alapítása nélkül, s műveiket *szertői kiadás* keretében jelentetik meg. Így a hangfelvétel-előállítói jogok, valamint ha a szerző egyben a mű előadója is, akkor az előadóművészi jogok is a szerzőt fogják illetni. Ezáltal a befolyt jogdíjakat nem három félnek kell felosztani, hanem azok a szerzőnél illetőleg zenésztársainál maradnak. Tapasztalataim alapján ugyanakkor ez nagyobb terhet jelent a szerzőknek/előadóknak abból a szempontból, hogy a felvétel elkészítésétől, az értékesítésig valamennyi – a menedzserszerződés tartalmában általában megjelenő – tevékenységet nekik kell megszervezniük.

A kiadások tekintetében elengedhetetlen a klasszikus értelemben vett *zeneműkiadást* érinteni, melynek tárgya zeneszerző művének nyomtatott formában való megjelentetése. A kotta-kiadásra a fent ismertetett kiadói szerződésre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. A klasszikus zeneműkiadók önállósága az utóbbi években egyre inkább kezd megszűnni, s azok a nagy hangfelvétel-előállítók leányvállalatainak „publishing”-részlegévé alakultak át.⁸²

Az egyedileg kötött felhasználási szerződések után, most tekintsük át a kisjogos felhasználási szerződésekre, azaz az Artisjus által kötött szerződésekre vonatkozó szabályokat.

6.2. Az Artisjus által kötött felhasználási szerződések

Ahogy az az előző pontban kikörvonalazódott, a kisjogos művek engedélyezését – eltérő tartalmú nyilatkozat hiányában – a közös jogkezelő szervek végezhetik. Ennek fényében

⁸² Dr. Szinger András – Dr. Tóth Péter Benjámín: *Gyakorlati útmutató a szerzői joghoz – Az EU-csatlakozástól hatályos szabályokkal* – Novissima Kiadó, Budapest, 2004., 141. o.

először vizsgáljuk meg az Artisjus szerződéskötési jogosultságának jogalapját. Az Artisjus a zenei és irodalmi művek jogainak közös jogkezelését látja el, s tevékenysége a Hivatal nyilvántartásba vételéhez kötött.⁸³ Az Szjt. a működésének előfeltételeként előírja, hogy csak azon szervezet regisztrálható nyilvántartásba, amely egyesületi formában jött létre, hiszen ez a szervezeti forma biztosítja a jogosultak önrendelkezési jogának érvényesülését az önkéntes tagsága, az önkormányzata, valamint a nonprofit jellege által. Így hazánkban jelenleg az Artisjus látja el egyedüli, monopolhelyzetben levő szervezetként a kisjogos zeneművek tömeges mértékű felhasználásának engedélyezését, a jogdíjak beszedését és felosztását. Az Szjt. 2012. január 1-jétől hatályos módosítása azonban lehetővé teszi, hogy egy jogosulti csoportra nézve, ugyanazon vagyoni jog kezelésére több közös jogkezelő szervezet is nyilvántartásba vehető legyen – megnyitva ezzel a versenyt a jogosultakért –, amennyiben az megfelel az Szjt. által meghatározott feltételeknek. Az Artisjus hatályos nyilvántartásba bejegyzését, s a kezelt vagyoni jogok körét az SZTNH Közleménye tartalmazza.⁸⁴

A nemzeti regisztráció nyújtotta állami elismerésen és a Hivatal által végzett felügyeleti ellenőrzéseken túl, az Artisjus jogszerű és szakszerű működését a nemzetközi szerzői jogi jogvédő szervezetekben való tagsága is biztosítja.⁸⁶ A tagság egyfelől garanciát ad arra, hogy a közös jogkezelő szerv működése összhangban legyen a nemzetközi szervezetek által megfogalmazott előírásokkal (gondoljunk például a felosztás előtti bevételből levonandó kezelési költség mértékére⁸⁷ vagy akár a műbejelentés során keletkező ISWC azonosító kódok kibocsátására és kezelésére). Másfelől ezen szervezetek külföldi közös jogkezelő tagjaival kötött kölcsönös vagy egyoldalú megállapodások adnak alapot a kiterjesztett közös jogkezelés végzésére, melynek keretében lehetővé válik, hogy a felhasználók (például rádió- és televízió-szervezetek) egy adott műfajtára, esetünkben a zeneművek felhasználására kapott átalányengedély birtokában a kisjogos zeneművek (e szervezetek által nyilvántartott) világrepertoárját felhasználhassa.

⁸³ Szjt. 90. § (1)

⁸⁴ <http://kjk.sztnh.gov.hu/szervezetek/adatlapok/artisjus>

⁸⁶ Az Artisjus a Szerzői Jogvédő Társaságok Nemzetközi Szövetségében (CISAC), Szerzői Mechanikai Jogokat Kezelő Irodában (BIEM), valamint a Szerzői Jogvédő Társaságok Európai Szövetségében (GESAC) rendelkezik tagsággal.

⁸⁷ A megbízás teljesítése ellenértékeként a szervezet kezelési költséget von le a felhasználások engedélyezéséből befolyó, valamint a szerzőknek járó jogdíjból. A kezelési költség jogdíjnemenkénti mértékét az Artisjus Küldöttgyűlése határozza meg a CISAC előírásainak figyelembevételével.

6.2.1. Megbízási szerződés az Artisjus részére

A műbejelentés kapcsán már érintettük a szerzői megbízás jelentőségét. Azáltal, hogy a zeneszerző megbízza az Artisjust műveinek jogkezelésével, egyszerre válik jogosulttá a zeneművek felhasználásából befolyt jogdíjak részére történő arányos felosztására, valamint a díjigényekből való részesülésre. A megbízási szerződés a szerzői jogosult és az Artisjus között akkor jöhet létre, ha a szerző nem rendelkezik tagsággal olyan más közös jogkezelő szervezetben, amely kizárná az Artisjus joggyakorlását.⁸⁸ E kizáró tényezők hiányában a szerzői megbízás Artisjus általi elfogadásával keletkezik a felek közti jogviszony. A regisztráción és nemzetközi tagságon túl, ez a megbízás biztosítja a közös jogkezelő számára a jogalapot arra, hogy a megbízást adó zeneszerző nyilvántartott műveinek felhasználására felhasználói szerződést kössön a felhasználóval.

6.2.1.1. A megbízás terjedelme

Vizsgáljuk meg előbb a megbízás időbeli, majd tárgyi hatályának terjedelmét.

1. Az időbeliséget tekintve az Artisjus határozatlan időre szerez kizárólagos jogot a zeneszerző művein fennálló azon vagyoni jogok gyakorlására, amelyekre a megbízás kiterjed. Zeneszerzőként nagyon fontos megjegyezni, hogy ezen jogok körében felmerülő valamennyi igényt a közös jogkezelő szervezet nem a szerző, hanem a saját nevében és saját igényeként érvényesíti a bíróságok és más hatóságok előtt. A jogkezelésre adott megbízást a felek közös megegyezéssel bármikor módosíthatják (pl. közös jogkezelés alóli kilépési nyilatkozattal egy adott felhasználási mód viszonylatában) vagy megszüntethetik.

2. A meghatározott vagyoni jogok engedélyezésének jogosultsága az Artisjus állami nyilvántartásba vételéből fakad. A már fentebb hivatkozott Közlemény tartalma alapján engedélyezi a közös jogkezelés körébe tartozó felhasználási módokat, valamint érvényesíti az Szjt.-ben meghatározott díjigényeket. Mint azt a 6. pont bevezetőjében már a láthattuk, a szerzői vagyoni jogok terjedelme három módon kerülhet Artisjus kezelési körébe.⁸⁹ A jogok gyakorlásának egyik csoportját az Szjt. írja elő kötelezően ellátandó jogkezelési tevékenységként (I/A., I/B.), a másik csoportját azok a jogosultságok képezik, melyeket a törvény a kilépés jogának⁹⁰ biztosítás mellett utal az egyesület kezébe (II.). Harmadikként

⁸⁸ Az Artisjus Szervezeti és Működési Szabályzatának (a továbbiakban: SZMSZ) IV.4.2.2. pontja kimondja, hogy a megbízást csak olyan tartalommal lehet elfogadni, illetőleg a közös jogkezelést olyan hatállyal lehet ellátni, hogy a tevékenység hatálya ne ütközzön a közös jogkezelést bel- és külföldön ellátó szervek és a zeneszerző között már létrejött jogviszonyának tárgyi és területi hatályába.

⁸⁹ Az 1. ábra A. pontjainak további kibontása

⁹⁰ Szjt. 87. § (3)

pedig azok a jogok gyakorolhatóak az egyesület által, melyeket a tagok önkéntes elhatározásukból vontak be a közös jogkezelés rendszerébe a jogosítás hatékonyságának növelése érdekében (III.). Egy összefoglaló táblázatban szemléltetem azon vagyoni jogok rendszerét, melyekre felhasználási szerződést köthet az Artisjus.⁹¹

<p>I/A. Az Szjt. az alábbi szerzői vagyoni jogok esetében írja elő kötelezően a jogosítást</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. a már nyilvánosságra hozott nem színpadi zeneműveknek és zeneszövegeknek, valamint az ilyen színpadi zeneművekből vett részleteknek hangfelvételen való többszörözésének és példányonkénti terjesztése engedélyezésének joga [Szjt. 19. § (1)] 2. a zeneművek földi sugárzással megvalósuló nyilvánosságához közvetítésének joga [Szjt. 27. § (1)] 3. szerzői művek egyidejű vezetékessé továbbközvetítésének engedélyezési joga [Szjt. 28. § (2) – (5)] 	<p>I/B. Az Szjt. az alábbi szerzői vagyoni jogok esetében írja elő kötelezően a díjigény érvényesítést</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. szerzői művek, előadások és hangfelvételek magáncélú másolására tekintettel fennálló díjigény [Szjt. 20. § (1) – (2), (4) – (6)] 2. a szerzőt a filmalkotásba vagy hangfelvételbe foglalt műve bérbeadással történő terjesztése ellenében megillető díjigény érvényesítése [Szjt. 23. § (6)]
<p>II. A törvény által előírt, kilépést megengedő közös jogkezelés</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. zeneművek nyilvános előadásának joga (Szjt. 25. §) 2. zeneművek műhold útján történő sugárzásának joga, ha a műsort ugyanaz a rádió- vagy televíziós szervezet egyidejűleg földi sugárzás útján is közvetíti a nyilvánosságához [Szjt. 27. § (2)] 3. zeneműveknek a saját műsor nyilvánosságához vezeték útján, vagy bármely más hasonló eszközzel vagy módon történő közvetítésének joga [Szjt. 26. § (7)] 4. zeneműveknek – másként, mint sugárzással megvalósuló (online lehívásra hozzáférhetővé tétel) – nyilvánosságához közvetítésének joga [Szjt. 26. § (8), 27. § (3)] 5. zeneműveknek oly módon történő nyilvánosság számára hozzáférhetővé tételének joga, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg [Szjt. 26. § (8), 27. § (3)] 	
<p>III. A jogosultak önkéntes elhatározásán alapuló közös jogkezelés</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. zeneművek olyan műholdas sugárzásának joga, amelynél a műsort ugyanaz a rádió- vagy televíziós szervezet nem közvetíti egyidejűleg földi sugárzás útján a nyilvánosságához [Szjt. 26. § (2)] 2. már nyilvánosságra hozott nem színpadi zeneművek és zeneszövegek, valamint az ilyen színpadi zeneművekből vett részletek audiovizuális többszörözésének az engedélyezése. (Szjt. 18. §) (videomechanikai többszörözés) 	

2. ábra: Az Artisjus által kezelt vagyoni jogok rendszere

Az I. pont alatt felsorolt zeneművek felhasználási módjainak jogosítása tehát az Artisjus kötelezően ellátandó tevékenységi körébe tartoznak. A táblázat I/A. pontjában felsorolt

⁹¹ A csoportosítás és számozás a szerzőtől származik.

felhasználási módok egyedi engedélyezése és a jogdíjak beszedése lehetetlen feladat elé állítaná a zeneszerzőt, ugyancsak megoldhatatlannak bizonyulna a magáncélú másolások utáni ún. üreshordozó jogdíj, valamint a műveinek bérbeadásáért járó díjigények érvényesítése (I/B). Vegyük például az I/A.2. pontot, azaz azt a felhasználási módot, mellyel a szerző műve egy földi sugárzású rádiószervezet útján jut el a nyilvánossághoz. A rádió zenei szerkesztőjének is minden energiáját felemésztene, ha valamennyi, a lejátszási listára összeválogatott műnek fel kellene keresnie a szerzőit engedélykérés céljából. Ezt elkerülendő a törvény „elvonta” a szerző kizárólagos engedélyezési jogát a fenti esetekben a szerzőktől, s azok gyakorlását az általuk létrehozott szervezet kötelező közös jogkezelésébe adta. A jogok másik csoportját (II.) azoknak a felhasználási módoknak az engedélyezése teszi ki, amelyekre a szerző kilépési jogának gyakorlásával visszaszerezheti kizárólagos engedélyezési jogosultságát. A kilépési jogról a későbbiekben részletesebben fogok szólni. A harmadik csoportot azok a jogok képezik, melyek engedélyezését maguk a tagok bízzák az Artisjus joggyakorlásába (III.).

6.2.2. Az Artisjus által kötött felhasználási szerződésekre vonatkozó szabályok

Ahhoz, hogy az Artisjus szerződési gyakorlata könnyebben átlátható legyen, nézzünk meg először egy példát az I/A.1. ponttal jelölt, már nyilvánosságra hozott nem színpadi zenemű (például egy kortárs komolyzenei zenekari darab) hangfelvételen való többszörözésének és példányonkénti terjesztésének engedélyezésére. Ehhez az ún. mechanikai többszörözéshez szükséges hozzájárulást a szerző helyett az Artisjus fogja megadni az Sztj., valamint a megbízási szerződés felhatalmazása alapján. Az engedélyhez a felhasználási szerződés megkötésének alapjául szolgáló díjfizetéssel fog hozzájutni a hangfelvétel-előállító. Többek között ezen felhasználási mód kapcsán kerülnek előtérbe azok a kölcsönös képviseleti szerződések, melyeket az Artisjus kötött a külföldi szerzői jogvédő társaságokkal, hiszen a hangfelvétel-előállító által kiadni kívánt feldolgozásokat tartalmazó lemezre a külföldi zeneszerzők művei is felkerülhetnek, mivel az Artisjus az ő képviseletükben is jogosult felhasználási szerződést kötni.⁹² Az engedély megszerzésének érdekében egy hangfelvétel-kiadói szerződésnyomtatványt kell kitöltenie a kiadónak, melyen a saját szervezetének adatain túl megjelöli többek között a hanghordozó típusát, hanglemezen kiadni kívánt műveket, azok szerzőit, előadóját, valamint ha az új felvétel a mű átdolgozásaként fog elhangzani, akkor az eredeti szerzői jogosult írásbeli engedélyét is csatolni kell. A kiadványra kerülő művek

⁹² http://artisjus.hu/felhasznaloknak__jogositas_jogdijbefizetes_/hangfelvetel/musoros_audio_hangfelvetel_k/

engedélyezésért a kiadó a felhasználás időpontjában hatályos „M” jelű mechanikai jogdíjközleményben előre meghatározott feltételek alapján jogdíjat köteles megfizetni.⁹³ A fizetendő jogdíj többek között az adathordozótól (pl. CD, Minidisc), a művek számától és az összes felvétel hosszától függően kerül megállapításra. Az engedély akkor kerül megadásra a kiadónak, ha a jogdíj befizetését hitelt érdemlően igazolja az Artisjus felé. A befizetett jogdíj végül a Felosztási Szabályzat vonatkozó rendelkezései alapján kerül felosztásra a zeneszerző részére. A teljesség igénye nélkül, pusztán a szemléltetés végett ez a menete a példánkban látható szerződés létrejöttének.

A fenti példából is láthattuk, a közös jogkezelő szervezet által kötött felhasználási szerződések tipikus sajátossága, hogy azok a jogszabályi alapokon nyugvó, valamint az igazságügyért felelős miniszter által jóváhagyott általános szerződési feltételeket tartalmazó jogdíjközlemények alapján jönnek létre, szemben az egyedi szerződések egyéni, alkut lehetővé tevő megállapodásaival. A díjszabások általános szerződési feltételekként minden az Artisjus által kötött felhasználási szerződésnek a részévé válik. Ezen túl számos olyan jellegzetességgel bírnak, amivel a nagyjogos szerződések szabályainál nem találkoztunk. Így például utalniuk kell arra a tényre, hogy a szerződést az Artisjus állami regisztráció alapján jogosult saját nevében megkötni, továbbá a saját javára történő vagyoni jog gyakorlására. S míg az egyedi engedélyezés körében a zeneszerzőnek adott a szabadsága, hogy megválassza a másik szerződő felet, addig a közös jogkezelőnek az egyenlő bánásmód követelményének tiszteletben tartásával kötelessége megkötni a szerződést a felhasználókkal.

Mivel az Artisjusnak nincs joga a felhasználók között különbséget tenni, ezért azoknak a felhasználónak is köteles a felhasználási mód tekintetében az engedélyt megadni, akiknek a szerző (különböző okok miatt) nem biztosítaná a felhasználás jogát, ha az adott vagyoni jog kezelése az ő kezében lenne. Ha a szerző igénye kiterjed arra, hogy nagyobb befolyása legyen a művei fölötti rendelkezésre, a felhasználások engedélyezésére, akkor élhet az Szjt. 87. § (3) bekezdésében szabályozott nyilatkozattételi jogával. Az egyoldalú nyilatkozat a szerző közös jogkezelésből való kilépési szándékát tartalmazza egy adott (III.) pontban jelölt felhasználási mód tekintetében. Az Artisjus Szervezeti és Működési Szabályzata (a továbbiakban: SZMSZ) az Alapszabály felhatalmazása alapján szabályozza a nyilatkozattétel feltételeit, melyek alapján a kilépési nyilatkozat a szerző valamennyi nyilvántartott művére kihat egy vagyoni jog vonatkozásában.⁹⁴ Például ha a zeneszerző számára sérelmes, hogy szerzeményét bárki,

⁹³ http://artisjus.hu/_userfiles/file/felhasznaloknak/aktualis_jogdijkozlemeny_m.pdf

⁹⁴ Artisjus Alapszabályának III.2.10 pontja, valamint az SZMSZ IV.3., IV.4.3. pontjai

korlátozás nélkül nyilvánosan előadhatja, akkor élhet kilépési jogával (feltéve, hogy az esetleges szerzőtárs is a hozzájárulását adja). E nyilatkozat jogkövetkezménye egyfelől az, hogy a saját joggyakorlási körbe visszakerült vagyoni jog után nem részesülhet az Artisjus által felosztandó jogdíjakból, a művei nagyjogosnak minősülnek, melyek felhasználásra ezen túl ő jogosult az egyedi felhasználási szerződést kötni. Másfelől ennek megfelelően módosul a megbízási szerződés tartalma, a kilépési nyilatkozat azonban a későbbiekben visszavonható.

A hatékony jogkezelés érdekében az Artisjus nyilvántartást vezet azokról a művekről, melyek valamely vagyoni jog tekintetében érintettek a kilépési nyilatkozattal, ezzel is hozzájárulva a kettős jogdíjfizetés, illetve az engedély nélküli jogellenes felhasználás elkerüléséhez. Ezzel a gondolattal térjünk rá a zeneművek esetében előforduló jogsértésekre.

7. A zeneműveken fennálló szerzői jogok sérelme

A szerzői jogviszony tárgyalásakor megállapítottuk, hogy a jogviszony abszolút jellegéből adódóan a zeneszerző helyezkedik el a jogosulti pozícióban. Vele szemben mindenki más kötelezettként jelenik meg, akiknek kötelességük a szerző jogilag védett érdekeit, s így szerzői jogosultságait tiszteletben tartani, valamint tartózkodni attól, hogy a zeneszerzőt megillető jogosultságok gyakorlását megsértse. Ha a kötelezettek valamely cselekményükkel vagy mulasztásukkal mégis megsértik a szerző jogait, a jogosult számára lehetőség nyílik arra, hogy sérelmét a polgári jog, a büntetőjog vagy a vámjogi eszközök alkalmazásával orvosolja. Tekintettel a dolgozat polgári jogi vonatkozására, a jogsértéseknek a polgári jogi szankcionálását vonom a vizsgálódás körébe, a büntetőjogi jogérvényesítést csak a szemléltetés végett érintem.

7.1. Polgári jogi jogérvényesítés

A polgári jogi jogkövetkezmények alkalmazásának előfeltétele az, hogy a zeneszerző oltalom alatt álló művén fennálló személyhez fűződő jogai vagy vagyoni jogai sérelmet szenvedjenek el. A bekövetkezett jogsértés kapcsán érdemes végiggondolni a perindításra jogosultak körét; egyes jogcsoportok esetében ki jogosult a jogsértés elleni fellépésre? A perbeli legitimáció vizsgálatakor az elsődleges jogosultat, a zeneszerzőt emeljük ki, aki kizárólagosan jogosult a *személyéhez fűződő jogok megsértése* esetén polgári jogi szankció iránti igénytel élni. Ez alól kivételt képez a szerzőnek a felhasználóval kötött felhasználási szerződése, melyben kifejezetten hozzájárult ahhoz, hogy a felhasználó jogsértés esetén fellépessen az ellen. Ekkor a felhasználó (például az átdolgozó) csak a szerződés tárgyát

képező mű és az engedélyezett felhasználás vonatkozásában válik jogosulttá. A szerző halálát követően, a védelmi időn belül az a másodlagos jogosult léphet fel a szerző személyhez fűződő jogainak megsértése ellen, aki a művészi hagyaték gondozásával meg lett bízva, illetőleg aki a vagyoni jogok örökösévé vált. A védelmi időt követően fennmaradó névjog érvényesítése speciális kegyeleti jog formájában történhet, melyre az Artisjus válik jogosulttá. A *vagyoni jogok sérelme* esetén megállapításra kerül, mely jogok szenvedtek sérelmet, valamint azt is meg kell határozni, hogy a jogsértés a szerzőn kívül kinek a jogát érinti még. Például egy védelem alatt álló hangfelvétel jogsértő felhasználása nem csak a zeneszerző(k) jogait, hanem a zeneszöveg írójának, a hangfelvétel-előállítónak, valamint az előadóművészeknek a jogait is sérteni fogja. Mint ahogy azt az előző pontban láthattuk, a közös jogkezelés körébe tartozó vagyoni jogok megsértése esetén az Artisjus válik jogosulttá a jogsérelem elleni fellépésre, viszont ha a felhasználás engedélyezésére a szerző jogosult, akkor az ő jogában áll a jogellenes felhasználás megállapítását kérni a bíróságtól. Közös mű esetén a szerzők önállóan felléphetnek jogaik megsértése ellen, s a jogkövetkezmények a többi szerzőtársra is kihatnak.

7.1.1. Vitarendezési lehetőségek

A zeneszerzőnek a bekövetkezett jogsérelem esetén bírósági eljárás keretében van lehetősége kikényszeríthető döntés meghozatalát kérni. A peres eljárás hosszadalmas volta és az ezzel párhuzamosan növekedő perköltség azonban egyik félnek sem kedvez, ezen túl a felek jó hírnévének sem használ a per. Ezért ajánlatos a bírósághoz fordulás előtt megkísérelniük a feleknek az egymással való tárgyalást annak reményében, hogy peren kívül megállapodás születhessen a jogsérelem orvoslására. Amennyiben a felek nem tudnak megegyezni, még mindig fent áll a perindítás lehetősége.

A vitarendezést két csoportra bontva szeretném megvizsgálni. Egyfelől arra az esetre térek ki, amikor a szerzőnek az általa megbízott közös jogkezelő szervvel merül fel vitája, másfelől pedig a szerző és a felhasználó jogvitáját tekintjük át a következőkben.

1. Az első esetben az Artisjus és a zeneszerző a vitában érintett felek. Az Artisjus a szerzővel szembeni igényét bírói úton érvényesítheti (bár valószínűleg először az egyesület is a peren kívüli megállapodásra törekszik), míg a zeneszerző megbízási szerződésben foglaltak alapján támaszthat igényt az Artisjusszal szemben, de a bírói út igénybevétele előtt neki lehetősége

van a Felügyelő Bizottsághoz fordulni belső vitarendezés céljából.⁹⁵ A vitarendezési eljárásra a közös jogkezelő szerv Tagsági Szabályzatában szabályozott eljárást kell alkalmazni azzal, hogy a tagsági jogviszonnyal rendelkező szerzőkre a Tagsági Szabályzat jogorvoslati rendje vonatkozik, míg a taggá nem váló egyéb érintett jogosultakra vonatkozó eljárási szabályokat az Artisjus SZMSZ-e tartalmazza.⁹⁶ Ezek olvasatában a szerző (egyesületi tag / egyéb érintett jogosult) az Artisjus tagsági jogviszonyt / közös jogkezelési megbízás ellátását érintő döntésével szemben a megjelölt határidő megtartásával kérelmet nyújthat be a Felügyelő Bizottsághoz. A Bizottság a következő ülésén érdemben akkor tudja elbírálni a kérelmet, ha a szerző azt megfelelő indokolással látja el, valamint megjelöli azokat a tényeket, körülményeket, adatokat, amelyek alapján sérelmesnek találja az egyesület döntését. A kérelemre hozott Felügyelő Bizottsági határozat ellen az egyéb érintett jogosultak számára sem a szervezeten belüli vitarendezés keretében, sem a bíróság előtt nincs további jogorvoslati lehetőség, a tagsági jogviszonnyal rendelkező zeneszerzők viszont megtámadhatják a határozatot a bíróság előtt. A nem tagok számára a „rendes” bírósági jogérvényesítés áll nyitva. A jogosult igénye díjra vagy valamely adatának kezelésére vonatkozik, ezért polgári perben érvényesítheti igényét az Artisjusszal szemben a rendes elévülési idő alatt.

2. A második esetben a felek peres eljárást megelőző vitarendezése kötetlenebb eljárási rendben történik. Két csoportba szedetten elemezhető tovább a szerző és a felhasználó közötti jogvita aszerint, hogy a zeneszerzőt az Artisjus képviseli-e a megsértett vagyoni jog vonatkozásában vagy saját maga érvényesíti az igényét a felhasználóval szemben.

2.1. A közös jogkezelés tárgyalásakor láttuk, hogy az Artisjus a szerző által adott megbízás alapján jogosulttá válik a szerzői igényeket saját nevében és saját javára érvényesíteni a bíróság és más hatóságok előtt. A közös jogkezelés körébe tartozó vagyoni jogok megsértése esetén így a szerző helyett az Artisjus fog pert indítani a jogsértő felhasználó ellen, s nem szükséges más jogosult perben állása.⁹⁷

2.2. A szervezet a szerzők és örököseik részére szerzői jogi ügyekben (a tagok közötti jogvitákat kivéve) jogi segítséget nyújt. Egyfelől szóbeli jogi tanácsadást biztosít az Artisjus egy munkaviszonyban álló jogi képviselő vagy megbízott ügyvéd útján, melyet

⁹⁵ Artisjus Szerzői Megbízás 8. pontja

⁹⁶ SZMSZ IV.4.5 pontja

⁹⁷ Sztj. 88. § (1)

térítésmentesen vehetnek igénybe a megbízást adó szerzők.⁹⁸ Másfelől a tagsági jogviszonnal rendelkező szerzőknek a felhasználóval, mint ellenérdekű féllel szemben fennálló igényének belföldi peres, nemperes, illetőleg büntető eljárásban való képviselőjét vállalhatja az Artisjus egy megválasztott ügyvéd útján. Az ügyvédi képviselőt a Vezetőség írásbeli engedéllyel teszi lehetővé, mely engedély meghatározza azt az összeghatárt, amely erejéig a közös jogkezelő szerv vállalhatja a képviselőt ellátó ügyvéd egyedi vagy átalány megbízási díjának megfizetését.

A bírói út elkerülése végett az SZJSZT keretében működő egyeztető testület eljárása vehető igénybe, mely egyfajta közvetítői eljárást folytathat le abban az esetben, ha nem jött létre felhasználási szerződés a szerző vagy közös jogkezelő szerve és a felhasználó vagy annak érdekképviselői szerve között. Az egyeztető testület bármelyik fél kérelmére eljárhat, de a létrejött megállapodás nem köti a feleket.⁹⁹ A szerző nagyjogos felhasználási engedéllyel kapcsolatos jogvitájában saját maga lép fel a bíróság előtt vagy saját költségén jogi képviselőre bízva az igényének érvényesítését.

7.1.2. Bírósági eljárás

Amikor a felek már megkísérelték a vitarendezés során a megállapodást, azonban mégsem jutottak eredményre, akkor a jogsértés megállapítása és szankcionálása érdekében az érintett szerzői jog gyakorlójának bírósági eljárást kell indítania. A Polgári Perrendtartás általános szabályai vonatkoznak a szerzői jogsértésekkel kapcsolatos ügyekre, azonban érdemes megjegyezni, mely esetben rendelkeznek a magyar bíróságok joghatósággal az ügyek elbírálására. A magyar nemzetközi magánjog a szerzői jogok vonatkozásában a territorialitás elvét követi, eszerint a szerzői jogok sérelmét annak az államnak a joga szerint kell elbírálni, amelyek területén a védelmet igénylik.¹⁰⁰ Így a Magyarországon védelemben részesülő zeneművek magyarországi felhasználásával összefüggő ügyekben minden esetben a magyar jogot kell alkalmazni. Az eljáró bíróság hatáskörét a Polgári Perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: Pp.) 23. § (1) bekezdés c) pontja határozza meg. Ennek értelmében a szerzői és szomszédos jogi perekben – ideértve a közös jogkezelés körébe tartozó jogok és díjigények érvényesítése iránt indított pereket is – első fokon a törvényszékek rendelkeznek hatáskörrel.

⁹⁸ SZMSZ III.3.4. pontja. Ezt az ingyenes szóbeli jogi tanácsadást meghatározott időben telefonon keresztül, ritkább esetben személyes találkozó keretében vehetik igénybe a szerzők.

⁹⁹ Lontai – Faludi – Gyertyánfy – Vékás: Szerzői jog és iparjogvédelem – Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2012., 195. o.

¹⁰⁰ A nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet 19. §

Az illetékesség megállapítása során a Pp. általános illetékességi szabályait, valamint a vagyonjogokra vonatkozó előírásokat kell figyelembe venni.¹⁰¹

A továbbiakban tekintsük át, milyen igényeket érvényesíthetnek a perlési jogosultsággal rendelkezők. A jogosult jogainak megsértésekor az eset körülményeihez képest az Szjt. által meghatározott igényeket támaszthatja a jogsértővel szemben.

1. Így lehetősége van arra, hogy az Szjt. 94. §-ban foglalt objektív, vétkességre tekintet nélküli szankciók közül az alábbiak megállapítását kérje:

- 1) jogsértés megtörténtének bírósági megállapítása
- 2) jogsértés vagy az azzal közvetlenül fenyegető cselekmények abbahagyása és a jogsértő eltiltása a további jogsértéstől,
- 3) elégtételt követelhet a jogsértőtől szükség esetén a nyilvánosság biztosításával,
- 4) adatszolgáltatást követelhet a jogsértőtől az érintett dolgok vagy szolgáltatások előállítására, forgalmazására tekintettel, illetőleg a teljesítésben résztvevőktől, a jogsértő felhasználásra kialakított üzleti kapcsolatokról.
- 5) követelheti a jogsértéssel elért gazdagodás visszatérítését, továbbá
- 6) lehetősége van a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző eredeti állapot helyreállítását a jogsértő részéről és költségén, valamint a jogsértéshez használt eszköz és anyag, illetőleg a jogsértéssel előállított dolog megsemmisítését, jogsértő mivoltától való megfosztását kérni a bíróságtól.

2. A zeneszerző szubjektív alapú szankció alkalmazását is kérheti a bíróságtól, így a polgári jog általános felelősségi szabályai szerint vagyoni és nem vagyoni kártérítést is követelhet a jogsértőtől. A bíróság ez esetben vizsgálni fogja, hogy a jogellenes magatartás felróható-e a károkozónak, az úgy járt-e el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

A Pp. által előírt bizonyítási kötelezettség érvényesül a szerzői jog perekben is, mely szerint a per eldöntéséhez szükséges tényeket általában annak a félnek kell bizonyítania, akinek érdekében áll, hogy azokat a bíróság valónak fogadja el.¹⁰² A szerzői jogsértések esetén a felperesre nézve nagyobb terhet jelent a jogsértés bizonyítása, ugyanis az alperesi pozícióban levő ezeket könnyedén eltüntetheti.¹⁰³ Erre az esetre az Szjt. lehetővé teszi, hogy ha az egyik

¹⁰¹ Pp. 29. § (1), 32. §

¹⁰² Pp. 164. § (1)

¹⁰³ Lontai – Faludi – Gyertyánfy – Vékás: Szerzői jog és iparjogvédelem – Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2012., 119. o.

fél a tényállításait már elvárható mértékben valószínűsítette, akkor a bíróság végzést hozzon a bizonyítási teher megfordulásáról, s kötelezheti az ellenfelet a birtokában levő okirat bemutatására, valamint pénzügyi és kereskedelmi adatok közlésére, s az erre vonatkozó iratok bemutatására.¹⁰⁴ Ez a szabály a felperesnek kedvez, hiszen ha már az elvárható mértékben valószínűsítette az állítását, akkor az alperesnek kell további bizonyítékokat a bíróság rendelkezésére bocsátani. Erre az esetre megfeleltethető például egy olyan szerzőségi vita, amelyben a felperes zeneszerző még nyilvánosságra nem hozott művének hangfelvételét eltulajdonították, s azt nem a valós szerző vette műnyilvántartásba. Ez esetben az eredeti szerző a birtokában levő, tegyük fel kézzel írt kottájával valószínűsíti állításának valóságát, s kérelmére a bíróság kötelezheti az alperest, hogy mutassa be azt a teljes bizonyító erejű magánokiratot, amelyet a közös jogkezelő szerv tanúsítványként adott ki számára. A bizonyítás tárgyalásakor feltétlenül érintenünk kell az előzetes bizonyítás szabályozását.¹⁰⁵ Erre akár a per megindítása előtt is sor kerülhet különösen abban az esetben, ha a zeneszerző alappal valószínűsítheti, hogy a bizonyítás a per későbbi szakaszában már nem lenne sikeresen lefolytatható vagy az jelentős nehézséggel járna (például az okiratokat megsemmisítik).

Leggyakrabban a bizonyítási eljárás során használják fel az SZJSZT szakvéleményeit, melyeket a bíróságok és más hatóságok megkeresésére készít szerzői jogvitás ügyekben, azonban az érdekeltek kérelmére peren kívül is állást foglal felhasználási jogok gyakorlásával kapcsolatos kérdésekben. Az SZJSZT-hez érkezett megkeresést egyes szakértő véleményezi, ha az ügy megítélése egyszerű és a szakértő megfelelő szakértelemmel rendelkezik a feltett kérdések megválaszolásához.¹⁰⁶ Nehezebben megítélhető ügyben 3 vagy 5 tagú tanács jár el, az ügy előadóját és – a jogi szakvizsgával rendelkező testületi tagok köréből – az eljáró tanács elnökét a Testület elnöke jelöli ki. Az eljáró tagok nem utasíthatók, független szakértők, akik álláspontjukat nem nyilvános ülésen szavazattöbbséggel alakítják ki.

7.1.3. Végrehajtás, kikényszerítés

A jogosult által indított polgári jogi per eredményeként megszületett jogerős vagy előzetesen végrehajtható bírósági határozat a megállapított szankció határidőn belüli teljesítésére hívja fel a kötelezettet. Azokban az esetekben, mikor a bíróság kártérítésre vagy gazdagodás visszatérítésére kötelezte a pervesztes felet, akkor a pénzkövetelés végrehajtására vonatkozó általános szabályok szerint folyik a határozat végrehajtása. A szerzői jog megsértése iránti

¹⁰⁴Szjt. 94. § (8)

¹⁰⁵Pp. 207. §

¹⁰⁶A Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI.3) korm. rend. 6. § (1a)

perekben hozott határozatokra különleges végrehajtási szabályokat állapít meg a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény (a továbbiakban: Vht.). A teljesítési határidő elteltét követően a törvényszék a végrehajtást közvetlenül elrendelő határozatot hoz a jogsértés abbahagyására, elégtétel adására, adatszolgáltatásra, a sérelmes helyzete megszüntetésére, valamint a jogsértést megelőző állapot helyreállítására irányuló perekben. Ez a határozat újabb, azonban szűk határidővel teljesítésre hívja fel a kötelezettet. A részlet szabályok pontos ismertetése helyett arra a végső esetre térnek ki, amikor a kötelezett késve, vagy egyáltalán nem teljesíti a határozatban foglaltakat. Amennyiben a kötelezett késedelmesen, de teljesít, pénzbírságot köteles fizetni a teljesítési határidő lejártától a tényleges teljesítésig eltelt időszakra. Ha a kötelezett azonban egyáltalán nem teljesíti a határozatban foglaltakat további pénzbírság fizetése mellett a bíróság feljogosítja a végrehajtást kérőt, hogy a meghatározott cselekményt a kötelezett költségére elvégezze vagy mással elvégeztesse, valamint hozhat olyan döntést is, melyben a rendőrség közreműködésének igénybe vételét kéri. A Vht. továbbá lehetővé teszi, hogy a meghatározott ingóságot lefoglalja a végrehajtó és az átadásra kerüljön a határozatban megjelölt részére, valamint ha a lefoglalt eszközöknek értékesítését írja elő a bírósági határozat, akkor a végrehajtó ingóárverést foganatosít.

7.2. Büntetőjogi jogérvényesítés

S végezetül szóljunk néhány szót a büntetőjogi jogérvényesítésről. Ahogy arra a Szinger – Tóth szerzőpáros hívja fel a figyelmet, a büntetőjogi fellépés eszközt csak kivételesen, súlyos jogsértések esetén, ultima ratioként érdemes igénybe venni, mert egyébként az eljáró bíróság a cselekmény alacsony társadalomra való veszélyessége miatt nem tudja elítélni a vádlottat.¹⁰⁷ A jelenleg hatályos Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: Btk.) a vagyoni elleni bűncselekmények között szabályozza a szerzői jogot érintő bűncselekményeket. A zeneművek szempontjából számunkra ezek közül a szellemi alkotásokat érintő *bitorlás* büntette, valamint a *szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértésének* vétsége bír relevanciával, mert a zeneszerző jogai ezekben a tényállásokban jelentkeznek védett tárgyként. Ezért ezt a két bűncselekményt fogom röviden bemutatni.

A *bitorlás*nak két elkövetési magatartását ismerjük. Az első esetben a büntettet az követi el, aki más szellemi alkotását sajátjaként tünteti fel, és ezzel a cselekményével vagyoni hátrányt

¹⁰⁷ Dr. Szinger András – Dr. Tóth Péter Benjámin: *Gyakorlati útmutató a szerzői joghoz – Az EU-csatlakozástól hatályos szabályokkal* – Novissima Kiadó, Budapest, 2004., 71. o.

okoz a jogosultnak.¹⁰⁸ Ezt a magatartást nevezzük plágiumnak; az elkövető szándékosan sérti meg a szerző névjogát az által, hogy saját magát jelöli meg a mű alkotójának. Ez egyben a szerző vagyoni jogainak a sérelmét is jelenti, hiszen vagyoni hátrányt okoz a zenemű szerzőjének, ami magában foglalja a tényleges kárt és az elmaradt hasznot is. A második esetkör azt a speciális személyt tekinti bitorlónak, aki egy gazdálkodó szervezetnél betöltött munkakörével, tisztségével, tagságával visszaélve más szellemi alkotásának hasznosítását vagy az ahhoz fűződő jogok érvényesítését attól teszi függővé, hogy annak díjából, a hasznából vagy a nyereségéből részesítsék, illetve jogosultként tüntessék fel. Ez a magatartás visszaélő, zsaroló jellegű, ezzel éri el az elkövető az anyagi juttatás megszerzését.

A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértésének tényállása szerint, aki a művészeti alkotás szerzőjének a művén vagy a kapcsolódó jogi teljesítményén fennálló jogát hasznosítás végett vagy vagyoni hátrányt okozva megsérti, az vétséget követ el.¹⁰⁹ A vagyoni hátrány – úgy, mint az a bitorlás esetében is – tényleges értékcsökkenésként vagy elmaradt jövedelemként, haszonként jelentkezik. A 2013. július 1-jétől hatályos 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről (a továbbiakban: új Btk.) több módosítást vezet be a tárgyalt tényállás vonatkozásában. Az új kódex súlyosabb büntetési tételeket állapít meg a bűncselekmény minősített eseteit elkövetőkkel szemben, hiszen a (jelenlegi nyolc év helyett) akár tíz évig terjedő szabadságvesztés is kiszabható lesz az ellen, aki különösen jelentős vagyoni hátrányt okoz cselekményével. A látszólagos szigorítás mellett azonban az új Btk. 385. § (5) bekezdése egy véleményem szerint igencsak kifogásolható és a büntetési tételek megemelésének céljával ellentmondó „kivételt” enged, ugyanis kimondja, hogy nem valósítja meg a bűncselekményt az, aki jövedelemszerzést nem célzó többszörözéssel és lehívásra hozzáférhetővé tétellel sérti meg a zeneszerző jogait. Ez az új szabályozás a gyakorlatban várhatóan szabad utat enged a fájlcserelésnek, holott talán éppen ez a cselekmény okozza a legjelentősebb anyagi kárt a zeneművek szerzőinek és a szomszédos jogi jogosultaknak. A zeneművek tekintetében a vagyoni károknak a megállapítása az Artisjus jogkezelésébe tartozó vagyoni jogok sérelme esetében a jogdíjközlemények díjtételei alapján történik. A büntetőeljárások során többnyire az Artisjus érvényesíti a jogosultak jogait, mert a gyakorlatban ritka, hogy a szerző személyesen tegyen feljelentést szerzői jogainak sérelme esetén.¹¹⁰ Ehhez hozzátartozik az is, hogy például a szabad felhasználás szabályait sértő

¹⁰⁸ Btk. 329. § (1) a)

¹⁰⁹ Btk. 329/A. § (1)

¹¹⁰ Dr. Vida József: *A szerzői jog büntetőjogi védelmének néhány gyakorlati kérdése, különös tekintettel a zeneművekre* – In: *Ügyészek lapja*, 12. évfolyam, 5. szám., 20. o.

felhasználások esetében a sértetti kört nem lehet pontosan meghatározni, ezért az Artisjus az eredménytelen egyeztetést követően végső esetben büntető bíróság előtt érvényesíti a jogosultak jogait. Miután végigkövettük a zeneművek s védelmük keletkezését, az alkotások felhasználási módjait, továbbá a felhasználási szerződések szabályait, most a műveken fennálló jogok sérelmét, s a védelmükre igénybe vehető polgári jogi és büntetőjogi jogérvényesítés eszközeit tekintettük át. Ezzel elérkeztünk a zeneművek szerzői jog szabályozását érintő vizsgálódásunk végéhez. A dolgozat lezárásaként összegzésül tegyünk egy kitekintést arra, hogy ezek a szabályok, logikai rendszerek ismerete minként könnyítik meg a zeneszerzők tevékenységét, a jogkeresését, valamint szükséges esetben az igényérvényesítést.

8. Összegzés és konklúzió

Felsorakoztatva az eddigieket, tartalmi összefoglalásként az alábbi témákat emelném ki dolgozatomból.

A zeneszerzők és műveik viszonyainak középpontba állításával számos olyan kérdéssel találkoztunk, amik a zeneszerzők személyes és vagyoni viszonyait érintik, s melyről jogi megközelítésben eddig kevés publikáció tett említést. Ugyancsak szegényes az irodalom a zeneszerzés folyamatának állomásai, a művek védelmének keletkezési körülményei, valamint a műbejelentés joghatásai tekintetében. Mérföldkőként tekintettünk a kisjogos zeneművek az Artisjushoz történő bejelentésére, hiszen a regisztrációhoz nem csak a szerzőségi védelem keletkezése köthető, hanem a szerző ez által lesz jogosult a műveinek felhasználásából befolyt jogdíjak felosztására is, melyről mindössze az Artisjus honlapján lehet ismerethez jutni. Hasonlóan nagy jelentőséggel bír a felhasználási szerződések megkötésének módszere, mely által a felhasználó jogszerű engedély birtokában jutathatja el a szerző művét a nyilvánosság széles köréhez. A felhasználási folyamat végső állomásaként a szerzői jogok megsértésére tekintettünk, melyekkel szemben a szerzők és további jogosultak a meghatározott igényekkel léphetnek fel.

Munkám során megválaszolhattuk a szerzők cselekvőképessége által felvetett kérdéseket, s láthattuk, hogy a szerzői státusz nem kérdőjelezhető meg az életkori és pszichés körülmények vonatkozásában. Áttekinthettük a szerzői jogi védelemmel kapcsolatosan felmerülő kérdéseket, melyek kapcsán megállapításra került, hogy az általam automatikusan, a mű keletkezésének időpontjától illeti meg a műveket. Választ kaphattunk az egyéni-eredeti jelleg zeneműveket átható fontosságára, valamint áttekinthettük az egyes zeneművekre köthető felhasználási szerződések rendszerét.

A jogalkalmazás joggyakorlati nehézségeivel a jogsértések bizonyítása kapcsán foglalkozhattunk, valamint hangsúlyosan érintettük az átdolgozások megállapításának gyakorlati problémáit, ugyanis nem csak a gyakorló zeneszerzőknek, hanem még olykor a bíróságnak is nehézséget jelent a zenemű átdolgozásának megállapítása. Érintettük a jogsértések bekövetkezése utáni felek közötti egyeztetés jelentőségét is, valamint a szerzőségi jogvitákban a jogérvényesítést elősegítő igazolások szerepét.

Dolgozatomban tanácsokkal segítettém a zeneszerzőt, s törekedtem arra, hogy a komplex szabályozást átláthatóan tudjam szemléltetni. A munka keretei között az egyes pontokat csak

fő vonalakban tudtam érinteni, melyeket azonban a téma iránti elhivatottságom okán részleteiben is feldolgozni kívánok a jogi pályám folytatása során.

A dolgozat elkészítése során felszínre került jogi szabályozásbeli általánosítások fennmaradásának elkerülése érdekében azzal a javaslattal élnék, hogy a szerzői jogi szabályozás kiegészítésre kerüljön. Utaltam rá a dolgozatban, hogy az Szjt. valamennyi szerzői művet egységesen hivatott szabályozni, s ennek eredményeképp a szabályozás nincs figyelemmel a különböző műfajták (zeneművek, filmalkotások, fotóművészeti alkotások stb...) sajátosságaira. Véleményem szerint a jogalkalmazást jelentősen megkönnyítené, ha az ezekre a műfajtákra vonatkozó speciális rendelkezések kidolgozására nagyobb hangsúlyt fordítana a jogalkotás.

Zárógondolatként visszacsatolok arra a bevezetőbeli tézisre, mely szerint a zeneszerzők nem rendelkeznek kellő ismeretekkel a szerzői jogról, a jogintézményekről. Nem jelenik meg a köztudatban például a művek nyilvánosságra hozatalának jelentősége, a műbejelentés meghatározó fontossága, valamint a felhasználási szerződések megkötésének rendszerét is legtöbbször homály fedi. Meglátásom szerint az Artisjus és a ProArt az utóbbi években sokat tett azért, hogy a szerzői jogi szabályozást jobban elültesse a köztudatban. Előbbi például elindította a Szerzői Akadémiát, mely minden alkalommal egy-egy aktuálisan a zenei ipart vagy zeneszerzőket érintő kérdést tárgyal jogi megközelítésből. Az Akadémia keretében megtartott előadások informálódási lehetőséget jelentenek azoknak az érdeklődő zeneszerzőknek, akik szeretnének tudatosabbak lenni a szerzői jog területén.

Bízom abban, hogy a zeneművek „életrajzait” átfogó hiánypótló munkám is hozzájárul az ismeretek bővítéséhez.

9. Irodalomjegyzék

Könyvek:

Benárd Aurél – Tímár István (szerk.): *A szerzői jog kézikönyve* – KJK-Kerszöv, Budapest, 1973.

Bérczes – Gyenge – Lendvai: *A szerzői jogi jogsértések esetén alkalmazható jogi eszközökről – segédanyag a gyakorlat számára* – ASVA, Budapest, 2007.

Brockhaus Riemann: *Zenei lexikon* - II. kötet – Zeneműkiadó, Budapest, 1983.

Dr. Faludi Gábor: *Felhasználási szerződések* – KJK-Kerszöv, Budapest, 1999.

Dr. Grad-Gyenge Anikó: *Szerzői jogi korlátozások és a szerzői jog emberi jogi háttere* – HVG-ORAC, Budapest, 2010.

Dr. Grad-Gyenge Anikó (szerk.): *Kézikönyv a szerzői jog érvényesítéséhez* – ProArt Szövetség a Szerzői Jogokért, 2012.

Dr. Gyertyánfy Péter (szerk.): *A szerzői jogi törvény magyarázata* – Complex Kiadó, Budapest, 2006.

Lontai – Faludi – Gyertyánfy – Vékás: *Szerzői jog és iparjogvédelem* – Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2012.

Dr. Szinger András – Dr. Tóth Péter Benjámín: *Gyakorlati útmutató a szerzői joghoz – Az EU-csatlakozástól hatályos szabályokkal* – Novissima Kiadó, Budapest, 2004.

Szakcikkek:

Detrekői Zsuzsa – Petrányi Dóra: *A közös jogkezelés felhasználói szemmel* – In: Infokommunikáció és jog, 31. szám.

Dr. Faludi Gábor: *A szerzői és szomszédos jogok közös jogkezelése*. In: Közjegyzők Közlönye, 1998/2., 7-8. szám.

Dr. Faludi Gábor: *A szerzői jog átruházhatósága* – Magyar Jog, 1995., 3. szám.

Dr. Faludi Gábor: *A szerzői közös jogkezelés, mint szabályozott monopólium* – In: Infokommunikáció és jog, 33. szám.

Dr. Faludi Gábor: *A szerzői mű egysége védelmének egyes kérdései* – In: Infokommunikáció és jog, 46. szám.

Dr. Grad-Gyenge Anikó: *A szerzői jog H-moll miséje: a három lépcsős teszt* – In: Jogi tanulmányok, 2005.

Dr. Grad-Gyenge Anikó: *„Érted haragszom, nem ellened” – néhány gondolat a védelmi idő meghosszabbításához* – In: Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 4. évfolyam, 1. szám.

Dr. Gyertyánfy Péter: *Tévíton az európai zenei közös jogkezelés* – In: Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 4. évfolyam, 6. szám.

Móra Imre: *A zenei szerzői jog kialakulása és mai helyzete* – In: Gazdaság és Jogtudomány, 1980., 1-2. szám.

Dr. Pribula László: *A reklám és a szerzői jog* – In: Cég és Jog, 4. évfolyam, 10. szám.

Scholz Ildikó: *Eredetiség és átdolgozások a zeneművek körében* – In: Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 6. évfolyam, 3. szám.

Dr. Vida József: *A szerzői jog büntetőjogi védelmének néhány gyakorlati kérdése, különös tekintettel a zeneművekre* – In: Ügyészek lapja, 12. évfolyam, 5. szám.

Jogszabályok: (2012. december 10-i hatályos állapot szerint)

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény

A szerzői jogról szóló 1969. évi III. törvény

Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény

Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény

Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény

A nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet

A Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/ 1999. (XI.3) korm. rendelet

Az önkéntes műnyilvántartás részletes szabályairól szóló 26/2010. (XII. 28.) KIM rendelet

A szerzői jogok és egyes szomszédos jogok védelmi idejéről szóló 2006/116/EK irányelv

SZJSZT vélemények:

A cím szerzői jog védelme – SZJSZT 11/2011.

A techno zene szerzői jog védelme – SZJSZT 43/2000.

Idézés zenei műből – SZJSZT 33/2004.

Hangfelvétel többszörözésének és terjesztésének jogszerűsége, jogkimerülés – SZJSZT 7/2006.

Könnözőzenei művek refrénjének nagyfokú hasonlatossága – SZJSZT 02/2011.

Társasjáték szerzői jogi védelme – SZJSZT 06/2009/1.

Zenemű integritásához fűzött jog sérelme – SZJSZT 18/2010.

Zeneszám felhasználása televíziós show-műsorban – SZJSZT 15/2006.

Bírósági határozatok:

LB-H-PJ-2008-203

LB-H-PJ-2009-48

15-H-PJ-2010-3

Artisjus dokumentumok:

Alapszabály

Felosztási szabályzat

Jogdíjközlmények

Szerzői megbízás

Szervezeti és Működési Szabályzat

Tagsági szabályzat

Honlapok:

(2013. január 5-i állapot szerint)

http://artisjus.hu/egyeb_tevekenyseg/jogutodok_nyilvantartasa/jogutodok_nyilvantartasa__ad/

[http://artisjus.hu/egyeb_tevekenyseg/onkentes_mujegezek/?main_menu\[main_menu\]\[item\]=57](http://artisjus.hu/egyeb_tevekenyseg/onkentes_mujegezek/?main_menu[main_menu][item]=57)

[http://www.artisjus.hu/szerzoknek__jogdijfizetes_/mubejelentes/?main_menu\[main_menu\]\[item\]=33](http://www.artisjus.hu/szerzoknek__jogdijfizetes_/mubejelentes/?main_menu[main_menu][item]=33)

http://www.artisjus.hu/_userfiles/file/szerzoknek/nyomtavanyok/mubejelento.pdf

<http://www.biem.org/>

http://index.hu/kultur/eletmod/2009/02/25/nem_is_a_mienk_a_susu_a_sarkany_/

<http://www.iswc.org/>

http://www.mahasz.hu/?menu=piaci_adatok&menu2=statisztikai_adatok

http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_irom.irom_adat?p_ckl=39&p_izon=9383

<http://www.parlament.hu/irom39/09383/09383.pdf>

http://www.proart.hu/?menu=a_szovetseg

<http://zenestilus.netlap.net/>

Ábrajegyzék:

1. ábra: A vagyoni jogok engedélyezésének rendszere
2. ábra: Az Artisjus által kezelt vagyoni jogok rendszere